

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Světlana Mlčáková

Trestní řízení ve věcech mladistvých

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Trestní řízení ve věcech mladistvých“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Rotterdamu dne 27. 11. 2012

podpis autora

Já, výše podepsaná Světlana Mlčáková, autorka diplomové práce „*Trestní řízení ve věcech mladistvých*“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č.121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8,

Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích, v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

Seznam použitých zkratek

Listina předpis č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Ústava ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

TŘ zákon. č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

starý TZ zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

nový TZ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZSM zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

1. ÚVOD	7
2. HISTORICKÝ VÝVOJ.....	9
3. ZÁKON O SOUDNICTVÍ VĚ VĚCECH MLÁDEŽE Č. 218/2003 SB.....	12
3.1. Účel zákona.....	12
3.2. Koncepce restorativní justice	13
4. ZÁKLADNÍ ZÁSADY TÝKAJÍCÍ SE ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH	16
4.1. Zásady specifické	17
4.1.1. Zásada specifického přístupu k projednávání trestních věcí mladistvých.....	17
4.1.2. Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy	17
4.2. Zásady modifikované	19
4.2.1. Zásada rychlosti řízení	19
4.2.2. Zásada veřejnosti a zásada ochrany soukromí mladistvého	19
4.2.3. Zásada uspokojení zájmů poškozeného	22
4.2.4. Zásada zajištění práva na obhajobu.....	23
5. TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH.....	25
5.1. Obecně k pojmu trestní řízení ve věcech mladistvých a jeho užití	25
5.2. Soudy pro mládež.....	27
5.2.1. Místní příslušnost soudu pro mládež.....	28
5.3. Nutná obhajoba	29
5.4. Obhájce mladistvého	31
5.5. Orgán sociálně-právní ochrany dětí	33
5.6. Vazba a vazební řízení	34
5.6.1. Trvání vazby.....	36
5.6.2. Opatření nahrazující vazbu mladistvého	37
5.7. Ochrana soukromí a veřejnost řízení.....	39
5.7.1. Historická úprava v zákoně č. 48/1931 Sb. z. a n.....	39

5.7.2.	Zveřejňování informací	40
5.7.3.	Rozsah zákazu zveřejnění	41
5.7.4.	Neveřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání.....	43
5.7.5.	Publikování informací o průběhu trestního řízení a jeho výsledků	44
5.7.6.	Sankce za porušení ustanovení ZSM na ochranu soukromí mladistvého	46
5.8.	Odklony uplatňované v řízení ve věcech mladistvých	47
5.8.1.	Odstoupení od trestního stíhání	49
6.	ZHODNOCENÍ SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY S UVEDENÍM NÁVRHŮ DE LEGE FERENDA	52
7.	ZÁVĚR	56
8.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
9.	SHRNUTÍ V ČESKÉM A ANGLICKÉM JAZYCE.....	62
10.	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	64
11.	PŘÍLOHA	65

1. ÚVOD

Je údělem každé vyspělé společnosti, každého státu zabývat se problematikou kriminality mládeže, jejími kriminogenními faktory a cestami nápravy a prevence nezletilých delikventů, neboť působení na tuto věkovou skupinu má pro další vývoj dané společnosti klíčový význam. To, jak daná společnost k problematice páchání trestných činů nezletilými pachateli přistupuje, dozajista také ukazuje, jak moc je tato společnost zdravá a vyspělá. Kriminalitě mládeže nelze zabránit a nelze ji ani absolutně vymýtit. Lze jí však, na druhé straně, do jisté míry předcházet a v případě jejího vzniku působit na daného delikventa vhodně zvoleným postupem tak, aby se dalšího protiprávního chování zdržel a následky svých činů napravil.

Ve své práci se budu zabývat pouze věkovou skupinou mladistvých. Za osobu mladistvou ZSM ve svém § 2 odst. 1 písm. c) považuje toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Předpokládá se, že mladistvý v tomto věku jak fyzicky tak mentálně dozrává a teprve si vytváří vlastní stupnici hodnot. Zatímco u dospělých pachatelů trestné činnosti je z hlediska jejich ukončeného vývoje výchovné působení trestu a trestního řízení významně omezeno, u mladistvého delikventa bude výchovné působení zcela namístě. Zvolením správných postupů a opatření v trestním řízení proti mladistvým pachatelům je pak možné dosáhnout pozitivní změny osobnosti mladistvého pachatele a odstranit či zamezit mravnímu, sociálnímu a psychickému úpadku.

Motivace mladistvého k životu v souladu se zákonem, vedení k uvědomění si negativnosti svého jednání a škodlivých důsledků z něho vyplývajících, aktivní zapojení odčinění vzniklé újmy, obnova narušených hodnot a sociálních vztahů, to vše hraje v období dospívání mladistvé klíčovou roli k tomu, aby se trestné činnosti po zbytek svého života vyvaroval.

Je proto úkolem systému soudnictví ve věcech mládeže přistupovat k řešení provinění mladistvých v širokém kontextu všech morálních a společenských aspektů.¹

Trestní politika uplatňovaná vůči mládeži prodělala na našem území dlouhý historický vývoj. Intenzivnější debaty na toto téma jsou však patrné teprve začátkem devadesátých let minulého století, kdy se odborná veřejnost začala zabývat vzrůstající kriminalitou dětí a mladistvých a začala hledat nové, účinnější způsoby, které by mohly tento nepříznivý stav zvrátit. Snahy o vytvoření nové strategie v boji s juvenilní kriminalitou rezultovaly přijetím

¹ SOTOLÁŘ, Alexander. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 4, s. 129.

zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, jenž se stal účinným ke dni 1. 1. 2004. Jeho předlohou se staly nejen cizí právní úpravy, ale zejména československá prvorepubliková úprava zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, která položila základy dnešního přístupu k delikventní mládeži.

Jelikož je ZSM v účinnosti již devátým rokem a právní úprava se v této oblasti stabilizovala, je možné analyzovat její přínos a případně zmapovat její nedostatky a navrhnout v této oblasti možnosti změn právní úpravy de lege ferenda.

Ve své práci považuji za stěžejní zabývat se základními zásadami, na nichž je ZSM postaven, neboť hrají důležitou roli pro správnou interpretaci a následně aplikaci jednotlivých ustanovení. Prostřednictvím jejich pochopení je pak dosaženo účelu zákona, jenž si ZSM ve svém úvodním ustanovení § 1 odst. 2 vytyčuje.

V další části práce se zaměřím na jednotlivé procesní instituty, které jsou pro úpravu trestního řízení ve věcech mladistvých specifické. Z hlediska přehledné obsahové posloupnosti nejprve uvedu specifika, která se týkají subjektů trestního řízení ve věcech mladistvých, tedy zejména institucionální úpravu soudu pro mládež, určení jeho místní příslušnosti, specifika týkající se nutné obhajoby a osoby obhájce a dále význam orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jenž sehraává v řízení proti mladistvým pachatelům nezastupitelnou roli.

Na specifika týkající se zejména subjektů trestního řízení ve věcech mladistvých navážu rozborem zvláštností, které se týkají především samotné procesní úpravy a procesních institutů. Zvláštní pozornost si dovolím věnovat otázce ochrany soukromí a osobních údajů mladistvého, vývoji právní úpravy v této oblasti, dále problematice vazby a odklonů. Tam, kde to bude vhodné, uvedu nejen analýzu současné právní úpravy, ale taktéž srovnání s prvorepublikovým zákonem č. 48/1931 Sb. z. a n. a s legislativními návrhy ZSM.

Cílem této práce je zhodnocení současné právní úpravy trestního řízení ve věcech mladistvých delikventů a případné navrhnutí změn de lege ferenda v oblastech, které považuji za nutné podrobit novelizaci či odborné diskuzi.

Tato práce je zpracována k právnímu stavu ke dni 30. 11. 2012.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ

Postavení nezletilých v rámci trestní politiky prodělalo nesmírně dlouhý historický vývoj a dnešní specifický přístup k mladistvým, jak v rámci trestního práva hmotného tak procesního, nebyl z historického hlediska žádnou samozřejmostí. V této práci se nebudu věnovat starověkým ani středověkým úpravám na našem území, neboť nejvýznamnější vývojová etapa, na jejichž základech je postavena i současná právní úprava, spočívá právě ve století dvacátém.

Před vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918 na území dnešní České republiky zcela chyběla ucelená právní úprava soudnictví ve věcech mládeže. Hmotněprávní problematika mladistvých byla od roku 1852 řešena v rámci rakouského obecného zákona trestného č. 117 ř. z. ze dne 27. 5. 1852² a úprava procesní byla upravena v rámci trestního řádu č. 119 ř. z. z roku 1873³. Počátky samostatného systému justice specializované na delikventní mládež lze spatřovat ve skutečnosti, že od 1. 1. 1909 došlo u okresních soudů ke sloučení pravomoci poručenské s pravomocí v trestních věcech mladistvých a u ostatních soudů se trestní věci mladistvých přikazovaly jednomu specializovanému soudci nebo senátu.⁴

Se vznikem samostatné Československé republiky dne 28. 10. 1918 byl zároveň řešen problém, které právo bude v nově vzniknuvším státě platit.

V zákoně č. 11 ze dne 28. 10. 1918 o zřízení samostatného státu československého, tzv. recepční normě, ve svém čl. 2, bylo uzákoněno, že *veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*. Na území Čech, Moravy a Slezska tak platil trestní zákoník a trestní řád výše zmíněný.

Z důvodu této dvoukolejnosti a zastaralosti právní úpravy, neboť rakouský trestní zákoník byl v době vzniku Československé republiky v účinnosti bezmála 66 let, bylo přistoupeno ke snahám vytvořit novou zákonnou úpravu i v oblasti trestní politiky mládeže.

Třebaže zde byla vytvořena Komise pro reformu trestního práva, ministerstvo unifikací a Národnímu shromáždění předloženy v roce 1926 přípravné osnovy nového trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, nebyly tyto snahy reformovat a unifikovat

² ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 32-33.

³ ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely Trestního řádu na průběh trestního řízení*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. s. 160.

⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1110 (k § 109).

tehdejší trestní právo uskutečněny. Rakouský obecný zákon trestní tak zůstal v platnosti až do 31. 7. 1950, kdy byl dne 1. 8. 1950 přijat trestní zákon č. 86/1950 Sb. platný na území obou republik. Osud trestního řádu č. 119/1873 ř. z. byl velice podobný. Tato právní úprava byla platná na území Československé republiky až do roku 1948, kdy byl vydán zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví a následně nový trestní řád č. 87/1950 Sb.⁵

Mnohem větší úspěch slavila práce na novém trestním zákonodárství nad mládeží. Obzvláště po první světové válce došlo k rapidnímu nárůstu kriminality zahrnující i zločinnost mládeže. Příčiny byly spatřovány v úpadku hospodářství, v důsledku toho i vysoké nezaměstnanosti, úpadku mravů a rodinného života. Tyto okolnosti vedly k novým pohledům na kriminalitu mládeže jako specifickému jevu ve srovnání s kriminalitou dospělých pachatelů.⁶

Práce vyvrcholily první ucelenou zákonnou úpravou trestní politiky nad mládeží, tedy zákonem č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží účinným od 1. 10. 1931. Znění zákona bylo natolik moderní a přístup k mladistvým natolik novátorský, že si zasluhuje podrobnější srovnání jeho ustanovení s dnešní platnou právní úpravou, které je provedeno v rámci některých jednotlivých kapitol této práce.

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží však oficiálně smetla socialistická úprava nového trestního zákona č. 86/1950 Sb., jehož znění bylo poplatné socialistické ideologii. Úprava trestní politiky mladistvých byla zestručněna z původních sedmdesáti dvou paragrafů v předešlé úpravě zákona o trestním soudnictví nad mládeží na pouhých osm paragrafů.

Trestní řízení proti mladistvým upravoval výše zmíněný zákon č. 87/1950 Sb. jako odchylku od trestního řízení proti dospělým pachatelům pouze v celkem deseti paragrafech.

Po přijetí nové ústavy v roce 1960 (z. č. 100/1960 Sb.) se vzedmula kodifikační vlna, v jejímž rámci byl přijat i nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. a nový trestní řád č. 141/1961 Sb.⁷

Trestní řád č. 141/1961 Sb. upravoval řízení proti mladistvým ve své hlavě devatenácté, od roku 1. 1. 2002 hlavě dvacáté. Úprava zde byla taktéž kusá a spíše než ke koncepčním novelám docházelo jen k dílčím úpravám. Přesto považuji za nutné zmínit, že změny, jež proběhly díky novele trestního zákona č. 175/1990 Sb. a novele trestního řádu č. 178/1990 Sb., jakož i novelizace pozdější byly odrazem postupné změny vnímání postavení

⁵ ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely Trestního řádu na průběh trestního řízení*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. s. 160.

⁶ *Ministerstvo spravedlnosti v prvním desetiletí republiky*. Ministerstvo spravedlnosti. Praha 1928, s. 39 – 40.

⁷ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*: 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 50.

mladistvých v rámci trestního práva. Mezi pozitivní změny lze zařadit rozšíření trestů, které bylo možné mladistvým uložit, a to o vyhoštění, trest zákazu činnosti a následně s účinností od 1. 1. 1996 o alternativní trest obecně prospěšných prací. Významnou úlohu při formování trestní politiky vůči delikventní mládeži měla činnost některých mezinárodních organizací. Nejvýznamnějšími z nich byly zejména OSN a Rada Evropy.

První neoficiální osnova speciální normy upravující jak odpovědnost mládeže za protiprávní činy, tak právní následky s ní spojené, včetně procesních odlišností, vznikla až v roce 2000, a to mj. i s odvoláním na zvláštní ochranu dětí a mladistvých garantovanou v čl. 32 odst. 1 Listiny. Nový samostatný zákon byl parlamentem schválen pod názvem zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže až v létě roku 2003. Tento zákon byl uveřejněn v částce 79 Sbírky zákonů pod č. 218/2003 Sb. a nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2004. Reformou trestního práva mládeže tak byly v České republice legislativně završeny dlouholeté snahy o změnu nevyhovujícího stavu.⁸

⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1111 (k § 109).

3. ZÁKON O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE Č. 218/2003 SB.

Právní úprava obsažená v ZSM je speciální vůči právním úpravám jiných zákonných předpisů. Vztah speciality stanoví ZSM ve svém ustanovení § 1 odst. 3, když zdůrazňuje, že pokud „*zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, použije se obecných právních předpisů*“. V zásadě je tímto ustanovením odkazováno na právní úpravu provedenou trestním zákoníkem, trestním řádem, občanským soudním řádem, zákonem č 94/1963 Sb., o rodině, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.⁹

V následujících podkapitolách objasním, z jakých teorií a koncepcí tento zákon vycházel a jaký účel sleduje. Jelikož účel zákona, aby byl naplněn, musí být postaven na pevných nosných pilířích, budu se v navazující kapitole věnovat základním zásadám, na nichž je celý zákon postaven. Stranou ponechávám hmotněprávní aspekty ZSM a svou pozornost zaměřím výlučně na aspekty procesního charakteru.

3.1. Účel zákona

Účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže je přiléhavě vyjádřen v samotném úvodu v §1 odst. 2 ZSM. Zákon sleduje, aby se na mladistvé a děti mladší patnácti let, kteří se dopustili protiprávních činů, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávních činů zdrželi a našli si společenské uplatnění odpovídající jejich schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěli k odčinění újmy vzniklé protiprávním činem. Řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů. Podíváme-li se na textaci § 1 a § 2 starého TZ ve znění, jenž bylo účinné k 1. 1. 2004 (tedy ke dni nabytí účinnosti ZSM), zjistíme značné rozdíly ve východiscích obou úprav na první pohled. Účel starého TZ byl vymezen ve výše uvedených ustanoveních, které zdůrazňovaly ochranu zájmů společnosti, ústavního zřízení České republiky, práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob,

⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1112 (k § 109).

příčemž prostředky k dosažení účelu trestního zákona byly pohružky tresty, ukládání a výkon trestů a ochranných opatření. Účelem tedy bylo ochránit společnost před pachateli trestných činů prostřednictvím represivně zaměřených sankcí.¹⁰

Represivní přístup k mladistvým byl však přístupem, který byl ve většině vyspělých zemí překonán a i v České republice se ukázal jako neefektivní. Se vzrůstající kriminalitou mladistvých od přelomu osmdesátých a devadesátých let, jež kulminovala v roce 1999¹¹, vyvstala otázka, zda stávající trestně represivní zákonná úprava dostatečně efektivně reaguje na potřeby a specifika této věkové kategorie, která je ještě do určité míry tvárná a u níž je společensky potřebné působení nikoliv do minulosti, nýbrž do budoucnosti, ve směru dosažení pozitivních změn v chování mladistvého delikventa.

Při hledání odpovědi na tuto otázku dostala jednoznačnou podporu při vytváření předlohy zákona o soudnictví ve věcech mládeže teoretická koncepce restorativní (obnovující) justice.¹²

3.2. Koncepce restorativní justice

Trestní politika týkající se jak dospělých, tak mladistvých pachatelů, upravená ve starém TZ účinném do 31. 12. 2003, byla založena na systému tzv. retributivní (odplatné) justice, která upřednostňovala nalezení vhodné formy postihu, spravedlivého trestu.¹³ V pojetí tradičního modelu retributivní justice je primární obětí trestného činu stát a všechny jeho prostředky a síly jsou soustředěny na ochranu státu resp. společnosti. Konkrétní individuální oběti je přisuzováno pouze pasivní postavení a nemůže se nijak zapojit do rozhodování o trestu. Rovněž obviněný je zpravidla pouze pasivním subjektem řízení. Jediná aktivita obviněného během trestního řízení se soustřeďuje zejména na uplatnění práva na obhajobu a uniká mu podstata samotných důsledků jejich chování. Pokud své právo obhajoby neuplatní, neboť obviněného nelze do obhajoby nutit, stává se o to pasivnějším. Výsledkem pak často bývá, že obviněný svou vinu vnímá pouze za formálně jemu uloženou a nikoliv reálný stav jeho mysli, kdy přijal veškeré důsledky svého protiprávního jednání. Průběh řízení

¹⁰ Z nové právní úpravy trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. bylo úvodní ustanovení o účelu zákona zcela vypuštěno a nahrazeno promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení týkajících se trestních sankcí v hlavě páté trestního zákoníku.

¹¹ Viz graf vývoje kriminality mladistvých od r. 1998 do roku 2011 na s. 62.

¹² z anglického *restore* = obnovit, navrátit do původního stavu

¹³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing, 2007. s. 17.

ani uložený trest pak nemůže být východiskem jeho pozitivní změny v životních postojích a prioritách.¹⁴

Naproti tomu pojetí restorativní justice přistupuje k trestnému činu zcela odlišně a vidí v něm především poškození jedné osoby jinou, nikoliv útok na stát a tím poškození veřejných zájmů. Trestný čin je chápán jako konflikt mezi dvěma či více jednotlivci (zejména pachatelem a jeho obětí) a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí, a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob.¹⁵

Koncepce restorativní justice tedy nespojuje dosažení spravedlnosti se spravedlivým trestem (odplatou), ale naopak vyzdvihuje zájmy poškozeného, nápravu způsobené újmy a narušených vztahů, vše za aktivní účasti dotčených stran.¹⁶

Mladiství delikventi si často nepřipouští strach z nepříznivého následku, který hrozí po spáchání provinění. Je pro ně typické, že si plně neuvědomují, jaké následky jejich jednání zanechá na oběti, svůj podíl na následku zlehčují, nepřipouští si odpovědnost a nechápou, proč by měli být trestáni.¹⁷ V těchto případech má restorativní přístup k mladistvým své nezastupitelné místo. Zejména v rámci mediace, základního prostředku restorativní justice, si mladistvý může uvědomit veškeré následky svého činu, neboť se přímo setkává s lidmi, které svým jednáním poškodil. Takové setkání může mít na mladistvého daleko větší výchovný efekt než standardní, a do určité míry “odosobněně” projednávání věci před soudem. Mladistvý je současně přímo iniciován, aby za své jednání převzal odpovědnost a pokusil se způsobenou újmu vlastními silami napravit.¹⁸

Jelikož cílem restorativní justice je nejen poskytnutí materiální kompenzace poškozeným, resp. obětem provinění, ale i poskytnutí morální satisfakce, předpokládá se, že kromě poškozeného a samotného mladistvého pachatele, se do aktivního řešení následků deliktního chování zapojí taktéž jiné subjekty, např. ze sociálního prostředí, v němž se mladistvý a poškozený pohybují. Zejména půjde o školní a výchovná zařízení, rodinu či blízké sociální okolí.

¹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 8.

¹⁵ ŽATECKÁ, Eva, FRYŠTÁK, Marek. *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku*. Katedra trestního práva Právnické fakulty MU v Brně. s. 2. [online]. law.muni.cz [cit. 8. října 2012]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf>.

¹⁶ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing, 2007. s. 17.

¹⁷ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011 [online]. mvcr.cz [cit. 1. listopadu 2012]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>>.

¹⁸ ROZUM, Jan, TOMÁŠEK, Jan. Mediace z pohledu recidivy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 12, s. 391.

Je třeba mít na paměti, že koncept retributivní justice nebyl podporou restorativní justice v rámci přístupu k mladistvým opuštěn a zcela nahrazen. Stále platí, že reakce na spáchané provinění může, ale nemusí mít podobu trestu, resp. trestního opatření. Trestní represe je vhodné využívat vždy jen v nezbytně nutné míře – tedy tehdy, pokud nelze zvolit jiné způsoby řešení trestní věci.¹⁹ U mladistvých pachatelů je nutné trestní represe třikrát vážit, neboť právě u nich je mnohem více zdůrazněna zásada pomocné role trestní represe.²⁰ Zejména se bude jednat o případy mladistvých recidivistů závažnějších provinění, kde již prvky restorativní justice selhaly a ukázaly se nevhodnými.

¹⁹ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 10.

²⁰ § 3 odst. 2 ZSM.

4. ZÁKLADNÍ ZÁSADY TÝKAJÍCÍ SE ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH

Základní zásady představují nejen v oblasti trestního práva vůdčí právní ideje, stavební kameny, na kterých je poté postavena celá právní úprava daného odvětví. V našem případě trestního řízení. Uplatnění těchto zásad pak směřuje k naplnění účelu trestního řízení uvedeného shora.

Bez znalosti základních zásad trestního řízení nelze pochopit význam všech jeho institutů a stádií, správně interpretovat a následně aplikovat ustanovení TŘ či ZSM v praxi, neboť jsou jeho základním vodítkem pro výklad. Bez jejich znalostí a správného pochopení není možná ani legislativní činnost zákonodárce, neboť veškerá ustanovení TŘ a ZSM musí ze základních zásad vycházet a být s nimi v souladu.²¹

Stejně jako aktuální TŘ ve svém úvodním ustanovení § 2 vyjmenovává základní zásady řízení proti dospělým pachatelům, tak úprava ZSM základní zásady výslovně a komplexně upravuje v § 3. Jejich zařazením mezi úvodní ustanovení zákona zdůraznil zákonodárce jejich význam ve smyslu závazných výkladových pravidel.²²

Zvláštností úpravy obsažené v § 3 ZSM je skutečnost, že upravuje základní zásady trestního práva hmotného spolu se zásadami trestního práva procesního. ZSM mění a doplňuje základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže několikerým způsobem. Nejen že stanovuje zvláštní základní zásady, jež trestní řád nezná, ale kromě těchto ještě zakotvuje nové instituty či postupy, které obsah základních zásad obsažených v TŘ mění či doplňují.²³

Cílem této kapitoly je zaměřit se pouze na základní zásady týkající se trestního práva procesního. Zejména pak na ty, jež jsou pro trestní řízení ve věcech mladistvých specifické. Stranou ponechám zásady, jež ZSM zvláště neupravuje, nemění ani nedoplňuje, avšak rovněž platí pro řízení ve věcech mladistvých na základě obecné úpravy v trestním řádu. Nejprve proto uvedu, ty, které jsou specifické právě pro trestní řízení ve věcech mladistvých a posledně ty, které základní zásady v trestním řádu mění či doplňují.

²¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006. s. 57.

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 25.

²³ JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č. 11-12, s. 34.

4.1. Zásady specifické

4.1.1. Zásada specifického přístupu k projednávání trestních věcí mladistvých

Zásada specifického přístupu k mladistvým delikventům je upravena v § 3 odst. 4 ZSM a spočívá ve skutečnosti, že v řízení podle ZSM je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se řízení vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby projednávané činy a jejich příčiny i okolnosti, které je umožnily, byly náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost podle zákona. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení dalším protiprávním činům. Tato zásada důsledně sleduje naplnění účelu ZSM, tak jak jej stanoví ve svém § 1 odst. 2 a zohledňuje veškerá specifika věkové skupiny mladistvých.

Požadavek zvláštního postupu ve věcech mladistvých je zdůrazněn v ustanovení § 41 odst. 1 ZSM, v němž se upravuje způsob provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých. Při jejich provádění se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení. Vždy je nutno šetřit jejich osobnosti. Při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. Dále je tato zásada zopakována např. v § 64 odst. 4 ZSM, jenž stanovuje, že v průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného.²⁴

Zásadu specifického přístupu považuji za jednu z nejdůležitějších, neboť právě ona prostupuje celou podstatou úpravy ZSM. Zrcadlí se zejména v tom, že v řízení ve věcech mladistvých je rozšířen výčet alternativních způsobů řízení o institut odstoupení od trestního stíhání a je dále obecně patrná v upřednostňování alternativ, ať už v rovině hmotněprávní či procesní. Je taktéž východiskem další speciální zásady odbornosti orgánů a osob provádějících úkony v trestním řízení týkající se mladistvých.

4.1.2. Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy

Tato zásada je vyjádřena v § 3 odst. 4 poslední větě ZSM dikcí, že orgány činné v trestním řízení podle tohoto zákona spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní

²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 183.

ochrany dětí. Na něj pak navazuje úprava stanovená v § 40 odst. 1 a § 36 ZSM. Spolupráce by měla vést k posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých, k vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí a k včasné reakci na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností.

Formy spolupráce nalezneme v jednotlivých ustanoveních ZSM a jsou jimi zejména následující:

- a) dle § 40 odst. 2 zájmová sdružení občanů a osoby realizující probační programy nebo věnující se sociální práci mohou upozorňovat orgány činné v trestním řízení a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí na skutečnosti nasvědčující tomu, že bylo spácháno provinění, a dávat tak podnět k vhodné reakci na něj,
- b) za účelem zvolení dalšího postupu řízení a uložení nejvhodnějšího opatření orgány činné v trestním řízení dle ZSM ukládají příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně též Probační a mediační službě, aby zjistili poměry mladistvého na základě § 55 odst. 3, a dále dle § 56 odst. 1 mohou být tyto orgány taktéž pověřeny vypracováním zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci,
- c) orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služba spolupracují při rozhodování o zajišťovacích úkonech směřujících proti mladistvému obviněnému (na základě § 46 odst. 2 je třeba tyto orgány vyrozumět o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého; dle § 48 při přezkoumávání důvodů vazby orgány činné v trestním řízení dle ZSM postupují v součinnosti s Probační a mediační službou a s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí),
- d) probační úředníci či příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí spolupracují při převýchově odsouzeného mladistvého (zejména se bude jednat o případy, kdy je mladistvému uloženo výchovné opatření dohledu probačního úředníka nebo absolvování probačního programu),
- e) Probační a mediační služba spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení dle ZSM při výkonu soudních rozhodnutí a při nápravě mladistvých a vytváření vhodného sociálního zázemí (např. § 75).²⁵

O samotném orgánu sociálně-právní ochrany dětí se budu věnovat v kapitole č. 5.5.

²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha. Leges, 2011, s. 184 až 185.

4.2. Zásady modifikované

4.2.1. Zásada rychlosti řízení

Základní zásada rychlosti řízení je upravena jak v TR v jeho § 2 odst. 4 větě druhé, tak zvláště v ZSM v § 3 odst. 6. Jedná se o zásadu, jež reflektuje ústavněprávní pravidlo zakotvené v čl. 38 odst. 2 Listiny stanovící mimo jiné právo každého na projednání jeho věci bez zbytečných průtahů.

V trestním řízení proti mladistvým pachatelům pak nabývá na zvláštním významu.

V důsledku neukončeného rozumového, mravního a sociálního vývoje dětí a mladistvých je zde velká naděje na to, že pohotová, jednoznačná a zároveň spravedlivá reakce na jejich protiprávní čin bude nejlepší prevencí dalšího delikventního jednání. To samozřejmě neznamena, že by soudy mládeže, resp. státní zástupci neměli věnovat dostatek času zjišťování všech okolností, které jsou pro přijímání adekvátních postupů a účinných opatření nezbytné, a které se budou zpravidla týkat rodiny, popř. jiného výchovného prostředí dospívajícího jedince. Čas, který si jejich obstarávání vyžádá, nelze proto považovat ve smyslu této zásady za zbytečný odklad.²⁶

Jde o zásadu, jež zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení a uplatňuje se ve všech stádiích trestního řízení, včetně vykonávacího.

V ZSM se zásada rychlosti řízení promítá do řady konkrétních institutů, mezi něž patří odchylky zejména u vazebního řízení a pro pozorování duševního stavu mladistvého.²⁷

4.2.2. Zásada veřejnosti a zásada ochrany soukromí mladistvého

Zásada veřejnosti je zásadou ústavněprávní úrovně a je zakotvená jak v samotné Ústavě v jejím čl. 96 odst. 2, tak v Listině v jejím čl. 38 odst. 2. Spočívá ve skutečnosti, že při soudním projednávání trestních věcí jsou oprávněny být přítomny jak strany trestního řízení, tak i široká veřejnost. Její význam spočívá v možnosti široké veřejnosti kontrolovat výkon trestního soudnictví a tímto prostřednictvím zvyšovat pocit odpovědnosti soudců za kvalitu jejich práce a upevňovat autoritu soudu. V neposlední řadě sehrává zásada veřejnosti svou

²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 31.

²⁷ Lhůta pro pozorování duševního stavu mladistvého obviněného nemá trvat déle než jeden měsíc (nikoli měsíce dva jak je tomu v obecné úpravě § 117 TR) a jen na odůvodněnou žádost znalců může být prodloužena nejvýše o jeden měsíc (§ 58 odst. 2 ZSM).

důležitou roli i jako nástroj k plnění potenciálních výchovných funkcí soudního trestního řízení.²⁸

Výjimky ze zásady veřejnosti mohou být stanoveny pouze zákonem. TR tak činí ve svém ustanovení § 200 a § 201.

V právní úpravě trestního řízení proti mladistvým obsažené v TR ve znění účinném do 31. 12. 2003 se tato zásada uplatňovala ve stejné míře jak vůči dospělým, tak mladistvým delikventům. Pro připuštění výjimky z této zásady byly přesně a striktně vymezeny zákonné důvody. V nové úpravě ZSM byla zásada veřejnosti významně a striktně omezena zásadou ochrany soukromí mladistvého. Ustanovení § 54 odst. 1 ZSM stanoví, že jen některé osoby tam jmenované se mohou účastnit hlavního líčení či veřejného zasedání. Pokud však soud nerozhodne jinak, je pro ostatní osoby trestní řízení před soudem pro širokou veřejnost nepřístupno. Rozsudek se však i v řízení proti mladistvým vyhláší veřejně a v přítomnosti mladistvého.²⁹ Ze zásady veřejnosti trestního řízení se tak stala zásada neveřejnosti až na výjimky v ZSM stanovené.

Konání hlavního líčení bez účasti veřejnosti ve věcech mladistvých nebylo úplnou samozřejmostí ani v prvorepublikové úpravě zákona č. 48/1931 Sb. z. a n. o níž podrobněji pojednám v kapitole č. 5.7.1.

Zásada ochrany soukromí mladistvého je vyjádřena v ustanovení § 3 odst. 5 ZSM, v němž se stanoví, že v řízení dle ZSM je třeba chránit osobní údaje osoby proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy. Je zde zcela patrný záměr zákonodárce minimalizovat možné stigmatizující následky veřejného trestního řízení, jimiž by mohl mladistvý trpět. Pakliže ZSM vychází z premisy, že nepříznivý vývoj mladistvého, vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti, lze zastavit pouze metodami pozitivního působení a je důsledně podřízen zájmům mladistvých, bylo by kontraproduktivní vystavovat jej a priori v rámci veřejnosti trestního řízení možným difamujícím vlivům, které by jeho následné začlenění do společnosti mohly významně ztížit.

Zmíněná východiska ZSM promítá do svých ustanovení v § 52 až § 54, v oddíle šestém nazvaném Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení. Podrobnému rozboru oddílu šestého ZSM se budu věnovat v kapitole č. 5.7.

Na první pohled by se mohlo zdát, že se v této úpravě střetává zásada ochrany soukromí mladistvého se zásadou veřejnosti řízení před soudem a právem na informace

²⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 70-71.

²⁹ Dle § 54 odst. 3 ZSM.

zakotveném rovněž na ústavní úrovni v čl. 17 odst. 1 Listiny. Soulad těchto zásad posuzoval Ústavní soud České republiky ve svém nálezu Pl. ÚS 28/04 ze dne 8. 11. 2005, publikovaném pod č. 205/2005 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu č. 39.

Navrhovatel, jenž se domáhal zrušení ustanovení § 53 odst. 1 a § 54 ZSM, nesouhlasil s tím, že v důsledku aplikace uvedených ustanovení ZSM je upřednostněn zájem mladistvého před tím, aby co nejširší skupina občanů měla bezprostřední a správné poznatky a zkušenosti z činnosti soudů. Poukazoval na to, že deklarovaná ochota ze strany státu vykonávat soudní moc transparentně a veřejně je v ZSM popřena a soudy se v řízení proti mladistvým dostávají do pozice tzv. „kabinetní justice“. Měl za to, že nelze omezovat občany ani média v přístupu k informacím v tak široké míře, u tak velké skupiny osob, pouze na základě hypotetické možnosti nepříznivého ovlivnění budoucího života obžalovaného mladistvého probíhajícími trestními stíháními.

Ústavní soud ve světle zmíněných východisek úpravy ZSM vyvodil, že *negativa z omezení svobody projevu ve prospěch dané modifikace práva na soukromí se jeví být nevýznamná ve srovnání s pozitivy danými v perspektivě působení zákona při utlumování kriminálních kariér mladistvých delikventů* a návrh na zrušení § 53 odst. 1 a § 54 ZSM zamítl.

Široce pojatý institut ochrany soukromí mladistvých zakotvený v ZSM vyvolal mezi laickou i odbornou veřejností bouřlivou debatu, která vyústila v návrhy de lege ferenda a následné přijetí novely č. 253/2006 Sb., o níž pojednám v kapitole věnující se ochraně soukromí mladistvého.

Sama se řadím mezi stoupence platné právní úpravy ZSM, který nedovoluje široké veřejnosti účastnit se hlavního či veřejného zasedání ve věcech mladistvých. Ačkoli jednání před soudem se obecně veřejnost účastní velice sporadicky, téměř vůbec, nemůže tato skutečnost sloužit jako argument pro odpůrce této úpravy, když tvrdí, že takto k žádným difamujícím a škodlivým vlivům na další život mladistvého nedochází. Je třeba však vždy brát v úvahu zejména případy, kdy se o trestní věc zajímají senzacechtivá média a široká veřejnost, jejichž projevy jsou často zaujaté, doprovázené zavržením, či na druhé straně přílišnou empatií a na mladistvého právě takto upnutá pozornost může zanechat „nálepku“ kriminálního.³⁰ V době, kdy rozumový ani psychický vývoj mladistvého nebyl ukončen, by taková stigmatizace mohla zanechat dlouhodobé nepříznivé následky, kterých se chce ZSM vyvarovat.

³⁰ VÁLKOVÁ, Helena. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 4, s. 98.

4.2.3. Zásada uspokojení zájmů poškozeného

Zásada je zakotvena v ustanovení § 3 odst. 7 ZSM a navazuje na účel tohoto zákona vyslovený v § 1 odst. 2, který mimo jiné říká, že projednávání protiprávních činů mladistvých sleduje, aby ten, kdo se takového činu dopustil, podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. ZSM podtrhuje významné postavení poškozeného. Řízení podle ZSM musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

V souladu se zmíněnou koncepcí restorativní justice, na níž je úprava ZSM založena, bude v trestních řízeních proti mladistvým více než žádoucí, aby poškozený byl do řešení trestní věci aktivně zapojen. To je možné dosáhnout zejména tehdy, pokud se trestní řízení odkloní od standardního průběhu trestního řízení a řízení proběhne alternativním způsobem, jehož prostřednictvím poškozený dosáhne náhrady škody nebo jiného odčinění škodlivých následků. Na řešení trestních věcí mladistvých jednou z forem odklonů výslovně pamatuje § 45 odst. 1 ZSM, jenž stanoví, že státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu posoudí vhodnost a účelnost některého ze zvláštních způsobů řízení vedoucích mimo jiné k náhradě škody nebo jinému odčinění škodlivých následků činu.

Ve stejném ustanovení ZSM stanovuje, že orgány činné podle tohoto zákona jsou povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Stejná myšlenka je pak zopakována v § 64 odst. 4, který se vztahuje na hlavní líčení a veřejné zasedání. Předseda senátu v jejich průběhu musí dbát na ochranu jak zájmů mladistvého obviněného, tak zájmů poškozeného.

V § 45 odst. 2 pak ZSM upravuje povinnost příslušného orgánu vyrozumět poškozeného (za předpokladu, že zná jeho adresu pobyt, sídla nebo místa podnikání), jestliže mladistvý prohlásí, že je připraven škodu vzniklou činem nahradit, jinak odčinit nebo přispět k narovnání škodlivých následků činu. Totéž platí v případě, že mladistvý na sebe vezme povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného.

Zásadě uspokojení zájmů poškozeného však nepřísluší absolutní povaha, která by měla převážet nad jinými požadavky kladenými na orgány činné v trestním řízení, například nad jejich povinnostmi opřít svá rozhodnutí o nepochybně pravdivě zjištěný skutkový stav, na povinnost postupovat v souladu se zákonem, nezaujatě, nestranně etc.³¹

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011, s. 187.

4.2.4. Zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu upravená v § 2 odst. 13 TŘ je provedením čl. 40 odst. 3 Listiny. Smyslem této základní ústavněprávní zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede. Právo na obhajobu je považováno za záruku spravedlivého projednání věci. O to intenzivněji vyznívá garance záruk na spravedlivý proces v trestních věcech proti mladistvým, neboť především jeho osoba si vyžaduje zvláštní péči vzhledem ke svému věku a životním zkušenostem, pro které není znalá ani schopná náležitě uplatňovat v průběhu trestního procesu svá zákonná obhajovací práva a jejich prostřednictvím čelit trestnímu obvinění.³²

Mladistvý obviněný má zejména právo zvolit si svého obhájce. Pokud by tak přece jen chtěl učinit, ale nemohl-li by si jej dovolit, mohou za něj jeho zákonní zástupci podat návrh na rozhodnutí o bezplatné obhajobě (či obhajobě za sníženou odměnu). Dále mezi jeho práva patří vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich, a právo (nikoli však povinnost) uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě.³³ Ve srovnání s úpravou v TŘ je však právo mladistvého pachatele na zajištění jeho obhajoby rozšířeno zejména ve dvou případech. Za prvé se jedná o stanovení přítomnosti mladistvého u hlavního líčení a veřejného zasedání a v druhém případě se jedná o významnou modifikaci úpravy nutné obhajoby.

Účast mladistvého na hlavním líčení a veřejném zasedání

Mezi jednotlivé složky práva na obhajobu uvedené v § 33 odst. 1 TŘ patří mimo jiné také právo na osobní účast obviněného na projednání jeho trestní věci. Jedná se o ze základních práv obviněného, které souvisí s právem vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich. V plném rozsahu se toto právo obviněného může uplatnit v řízení před soudem (ať už během hlavního líčení či veřejného zasedání). ZSM ve svém § 64 odst. 1 stanoví, že nejde-li o řízení proti uprchlému, nelze hlavní líčení a veřejné zasedání konat v nepřítomnosti mladistvého. Právo osobní účasti mladistvého obviněného je tímto přeměněno na vůbec podmínku konání hlavního líčení či veřejného zasedání. Neuplatní se tak § 202 odst. 2 TŘ, jenž stanoví případy, kdy se hlavní líčení může provést i bez

³² ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In ŠPUNDOVÁ, Jitka (ed). *Problémy trestního postihu mladistvých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003, s. 55.

³³ § 33 odst. 1 TŘ.

přítomnosti obviněného. Úpravou obsaženou v § 64 odst. 1 ZSM je ve prospěch náležité osobní obhajoby mladistvého významně modifikována úprava obsažená v TŘ.³⁴

Nutná obhajoba

Oproti úpravě zakotvené v TŘ pro dospělé pachatele dochází v ZSM k významnému rozšíření případů nutné obhajoby. Nejvýznamnější změnou je posunutí okamžiku vzniku nutné obhajoby, a to k okamžiku, kdy jsou proti mladistvému použita opatření podle ZSM či vůči němu provedeny úkony podle TŘ, včetně úkonů neodkladných nebo neopakovatelných.

Jedinou výjimku, kdy mladistvý ještě obhájce mít nemusí, tvoří situace, kdy se jedná o úkon neodkladný nebo neopakovatelný, který nelze odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Na rozdíl od úpravy nutné obhajoby v TŘ, která používá termínu obviněný, a odkazuje tak pouze k řízení, kdy již bylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání, úprava ZSM tento okamžik významně překračuje a v souladu s ustanovením § 42 odst. 2 písm. a) jej posouvá do stadia před zahájením trestního stíhání. Východiskem širokého vymezení nutné obhajoby je skutečnost, že přestože je mladistvý o všech svých právech náležitě poučen dle § 42 odst. 3 ZSM, nebude často schopen jejich významu v důsledku jeho věku a rozumové nevyspělosti porozumět, a v případě, že jim porozumí, nebude s to svá práva náležitě využít.³⁵

Na závěr této kapitoly považuji za nutné uvést, že porušení ustanovení zajišťujících právo obhajoby (např. pokud mladistvý nebyl zastoupen svým obhájcem, ačkoli se jednalo o případ nutné obhajoby) mají za následek závažné důsledky v podobě vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby, zrušení rozsudku soudu prvního stupně v odvolacím řízení, důvodem k podání dovolání nebo k podání stížnosti pro porušení zákona.

Šířeji bude o institutu nutné obhajoby pojednáno v rámci specifik trestního řízení ve věcech mladistvých v kapitole č. 5.3.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 536.

³⁵ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 524.

5. TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH

Jak již bylo zmíněno výše, úprava trestního řízení ve věcech mladistvých upravena v ZSM je úpravou speciální k obecné právní úpravě obsažené v TŘ.

Trestnímu řízení ve věcech mladistvých se věnuje díl sedmý hlavy druhé ZSM, ve svých ustanoveních § 36 až § 88. V následující části práce se budu věnovat institutům, jež jsou pro trestní řízení ve věcech mladistvých speciální, tedy takovým, jež TŘ zná a ZSM je z velké části modifikuje za účelem dosažení jím stanoveného účelu a účelu takového řízení, nebo těm, které jsou TŘ neznámé a jejich jedinečná úprava spadá pouze pod úpravu ZSM. Specifika úpravy ZSM lze rozdělit do dvou kategorií: specifika týkající se subjektů trestního řízení proti mladistvým a specifika týkající se výlučně samotného řízení. Mezi první kategorii zařazují úpravu speciálních soudů pro mládež, úpravu jejich místní příslušnosti, jež se významným způsobem odlišuje od úpravy obecní místní příslušnosti upravené v TŘ, institut nutné obhajoby a osoby obhájce a v neposlední řadě speciální subjekt vystupující v trestním řízení ve věcech mladistvých – orgán sociálně-právní ochrany dětí, který ochraňuje zájmy a blaho mladistvých.

Mezi specifika týkající se samotného řízení řadím speciální úpravu ochrany soukromí a osobních údajů mladistvého, dále úpravu odklonů od standardní formy trestního řízení a specifika vazby.

V následujících kapitolách se jednotlivými zvláštnostmi budu podrobně zabývat.

5.1. Obecně k pojmu trestní řízení ve věcech mladistvých a jeho užití

Trestní řízení proti mladistvým je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jakož i jiných osob na řízení zúčastněných, jehož úkolem je náležité objasnění skutku, který naplňuje znaky provinění, odhalení jeho pachatele, vyvození jeho odpovědnosti a trestněprávních následků jeho činu, které mohou, ale nemusí vyústit v uložení přiměřeného opatření, a v poslední řadě je jeho úkolem přijaté rozhodnutí vykonat.

Trestní řízení proti mladistvému sleduje, aby bylo proti mladistvému pachateli provinění použito opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávních činů zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem, rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem.³⁶

³⁶ dle § 1 odst. 1 TŘ ve spojení s § 1 odst. 2 ZSM.

Procesní ochrana poskytovaná mladistvému dle ZSM je však zcela logicky limitována věkem. Z § 73 odst. 1 ZSM vyplývá, že zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých se neužije:

- a) v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení, jestliže trestní zákoník na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku stanoví trest stejný nebo přísnější, nebo
- b) bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení devatenáctého roku mladistvého

Znění § 73 odst. 1 písm. a) upravuje případy, kdy mladistvý spáchá provinění ve vícečinném souběhu (ať už se jedná o provinění stejnorodá či nestejnorodá) a přistoupí k němu podmínka, že nový TZ na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku stanoví trest stejný nebo přísnější. Trestní sazby u provinění spáchaných jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení se srovnávají ve výši uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku *bez zřetele* ke snížení podle zákona o soudnictví ve věcech mladistvých.³⁷

Je možné tedy shrnout, že pokud například mladistvý spáchá před dovršením osmnácti let provinění krádeže základní skutkové podstaty a po dovršení osmnácti let totéž provinění kvalifikované skutkové podstaty, z hmotněprávního hlediska se pro mladistvého nic nemění, z procesněprávního hlediska se však již dále neužije žádného z ustanovení o trestním řízení upraveném v ZSM.

Úprava obsažená ve výše uvedeném ustanovení se však nevztahuje na pokračující, trvající nebo hromadné provinění, pokud některé útoky byly spáchány před dovršením a některé po dovršení osmnáctého roku věku, a to z toho důvodu, že skutek, v němž je spatřováno provinění, byl v takových případech dokonán až po dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Na taková provinění se již plně použije jak hmotněprávní, tak procesněprávní úprava obsažená v novém TZ a TŘ.

V § 73 odst. 1 písm. b) je situace o mnoho jednoznačnější. Úprava trestního řízení a jeho specifik dle ZSM sleduje pouze zájem těch, jejichž rozumová a mravní nevypěstlost jim nedovoluje pochopit význam trestního řízení, samostatně se obhajovat a podstoupit řízení, kterého se užívá proti dospělým pachatelům. Bylo-li provinění spácháno v mladistvém věku a trestní stíhání zahájeno až v době po dosažení devatenáctého roku věku, trestní řízení se bude

³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 609.

řídít úpravou obsaženou v TR, neboť zde odpadá důvod jakéhokoli zvýhodňování pachatele, jehož zvýšená ochrana je již nadbytečná.

5.2. Soudy pro mládež

Vytvořením speciálních soudů pro mládež se ZSM vrátil k prvorepublikové úpravě zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží. Podle ustanovení § 4 ZSM je výkon soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež. Takovým soudem pro mládež se dle § 2 odst. 2 písm. d) ZSM rozumí zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu. Tyto soudy jsou organizačně začleněny ve struktuře obecných soudů a na každém soudu, kteréhokoli výše zmíněného stupně nalezneme soudce (ať už samosoudce, senáty mládeže či předsedu takového senátu), jimž je svěřen výkon soudnictví ve věcech mládeže dle ZSM.

Úprava specializovaných soudů vychází z faktu, že dosažení účelu ZSM stanoveném v § 1 odst. 2 je nejspíše možné prostřednictvím individuálního přístupu soudců, jež budou splňovat nejen odborné předpoklady, ale i předpoklady životní zkušenosti, osobních vlastností a pochopení významu práce s mládeží. Soudci soudu pro mládež musí mít na základě § 3 odst. 8 ZSM zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží, jež je zajišťována Ministerstvem spravedlnosti prostřednictvím Justiční akademie v Kroměříži.

Kurzy Justiční akademie jsou zaměřeny především na ne právní problematiku související s mládeží. Obsahem jednotlivých dílčích kurzů je psychologie dítěte, psychiatrie, sociologický pohled na problematiku kriminality mládeže, drogovou problematiku, systém nápravné péče, probační a mediační činnost s mládeží, specifické otázky romské komunity apod. Nedílnou součástí kurzů je návštěva vybraných ústavů a organizací, které se této problematice věnují.³⁸

Pokud o trestní věci mladistvého rozhodl obecný soud, namísto soudu pro mládež, jedná se o podstatnou vadu řízení ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) TR, kterou nelze napravit v řízení před odvolacím soudem.³⁹ Věc se tak musí vrátit zpět k projednání a rozhodnutí tentokrát příslušnému soudu pro mládež.

³⁸ MARTINČEK, Martin. Problematika kriminality mládeže [online]. jacz.cz [cit. 15. října 2012]. Dostupné na <http://www.jacz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=306%3Atiskova-zprava-problematika-kriminality-mladeze&catid=4%3Atiskove-zpravy&Itemid=26&lang=cs>.

³⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005.

5.2.1. Místní příslušnost soudu pro mládež

Jako jednu z prvních otázek, kterou soud musí vyřešit ještě před tím, než začne věc meritorně projednávat, je otázka jeho příslušnosti (ať už věcné či místní). Projednání věci před místně či věcně nepřislušným soudem je v důsledku nedodržení obecných zákonných podmínek vymezujících příslušnost soudů porušením základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.⁴⁰

Místní příslušnost soudu pro mládež je stanovena jako odchylka od obecné úpravy místní příslušnosti upravené v TŘ. Zatímco prvotním hlediskem určení místní příslušnosti dle TŘ je místo spáchání trestného činu (následované místem bydliště, práce, místem kde se obviněný zdržuje a v poslední řadě místem, v jehož obvodu vyšel čin najevo), ZSM dává přednost určení místní příslušnosti prioritně podle místa bydliště mladistvého. Pokud nemá stále bydliště, určí se místní příslušnost dle obvodu, ve kterém se mladistvý zdržuje či pracuje.

Nebude-li možné takové místo zjistit nebo je-li mimo území ČR, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno. Pokud ani takové místo nelze zjistit, zůstává posledním hlediskem místní příslušnosti obvod, v němž vyšel čin najevo.⁴¹ Stanovení místní příslušnosti primárně dle místa bydliště mladistvého dle důvodové zprávy k ZSM sleduje cíl efektivnějšího výchovného působení na mladistvého, neboť právě tam, kde mladistvý trvale bydlí, má utvořené sociální a emoční vazby, a je větší pravděpodobnost, že bude prostřednictvím spolupráce s Probační a mediační službou, s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí a s rodinou naplněn výchovný účel řízení.

Bydlištěm se rozumí takové místo, kde mladistvý skutečně bydlí, kde skutečně přebývá, má v takovém místě umístěny své věci, vykonává v něm činnosti spojené s bydlením (např. přespávání, stravování apod.) a opakovaně se na toto místo navrácí, neboť k němu má a zpravidla i k osobám s ním žijícím či bydlícím, určitý osobní vztah. Pojem bydliště proto nelze automaticky zaměňovat s pojmem trvalého bydliště dle zák. č. 133/2000Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neboť pojem bydliště je zapotřebí vykládat v jeho materiálním, nikoli formálním, pojetí.⁴²

⁴⁰ ŠÁMALOVÁ, Milada. Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 11, s. 348.

⁴¹ dle § 37 ZSM.

⁴² ŠÁMALOVÁ, Milada. Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 11, s. 349.

Ač přes zcela jasně a srozumitelně vyjádřenou úpravu místní příslušnosti v ZSM se v praxi mohou objevit případy, kdy bude orgánům činným v trestním řízení činit nemalé potíže určit místní příslušnost, resp. nepřislušnost. Půjde zejména o mladistvé, kteří se v místě svého trvalého bydliště nezdržují, pobývají nahodile u své vzdálené rodiny či přátel nebo se nacházejí v ústavní nebo ochranné výchově, kterou nepravidelně střídají. V případě častých sporů o příslušnost je zapotřebí pečlivě zjišťovat poměry mladistvého, ke kterým místům si mladistvý vytvořil nejpevnější vazby a především při posuzování této otázky přihlídnout k zájmu mladistvého. Pokud tyto vazby zjištěny nebudou, přichází jako poslední možnost určení místní příslušnosti na základě místa, kde bylo provinění spácháno, případně kde vyšlo najevo. Orgány činné v trestním řízení by si však měly být vědomy, že nenalezením místa, ke kterému má mladistvý patřičné osobní vazby, podstatně ztěžuje naplnění cíle ZSM, tedy výchovného působení na mladistvého.

Na závěr je zapotřebí uvést, že řešení otázky příslušnosti soudu pro mládež se u mladistvých neváže jen k počátečnímu stádiu řízení, ale je aktuální po celou dobu, než se soud odebere k závěrečné poradě. Proto má mladistvý možnost i po zahájení hlavního líčení, popřípadě i po vrácení věci odvolacím soudem k novému projednání a rozhodnutí vznést námitku místní nepřislušnosti soudu.⁴³

5.3. Nutná obhajoba

Zásada zajištění práva na obhajobu u mladistvých delikventů vychází ze skutečnosti, že v důsledku svého věku a rozumové nevyspělosti, je jejich schopnost náležitě se hájit nedostatečná.⁴⁴

Posílení práva na obhajobu v případě mladistvých delikventů znala již úprava prvorepublikového zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., byť ne v tak široké míře, jak je upravena dnes. Tehdejší zákon ve svém § 44 stanovil, že kromě případů uvedených v trestním řádu⁴⁵ má mít obviněný obhájce vždy při hlavním přelíčení a při ústním líčení o opravném prostředku. V přípravném řízení musel mít mladistvý svého obhájce v případě, že byl ve vazbě a v dalších případech rozhodoval senát dle svého uvážení, pokud shledal nutnou obhajobu za účelnou pro úspěšné hájení. Věková hranice nutné obhajoby nebyla stanovena.

⁴³ ŠÁMALOVÁ, Milada. Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 11, s. 348.

⁴⁴ Důvodová zpráva k ZSM, zvláštní část, komentář k § 43 až § 45.

⁴⁵ Zákon č. 119 ř. z. z roku 1873.

V TRŘ ve znění účinném do 31. 12. 2003 se úpravě nutné obhajoby mladistvého věnovalo speciální ustanovení § 291 věnující se pouze řízení proti mladistvým, a dále podpůrně platila obecná ustanovení § 36 a § 36a. Mladistvý tak musel mít svého obhájce až od zahájení trestního stíhání, tedy nikoliv před jeho zahájením, jak je tomu v dnešní úpravě. Ani v této zákonné úpravě nebyla věková hranice nutné obhajoby stanovena. Omezení nutné obhajoby věkem mladistvého platilo jako výjimka pro vykonávací řízení, pokud šlo o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mladistvého, dále pro řízení o stížnosti pro porušení zákona, řízení o dovolání a řízení o návrhu na povolení obnovy, která když probíhala po osmnáctém roku mladistvého, právo na nutnou obhajobu pozbyl.

Úprava ZSM účinná od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2011 případy nutné obhajoby mladistvého výrazně rozšířila. Nejvýznamnější z nich bylo posunutí počátku nutné obhajoby v přípravném řízení, který byl stanoven nikoli zahájením trestního stíhání, nýbrž od okamžiku, kdy jsou proti mladistvému použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle TRŘ, včetně úkonů neodkladných nebo neopakovatelných (ledaže provedení úkonu nešlo odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit).⁴⁶

Za „opatření proti mladistvému podle ZSM“ je pokládáno např. předvolání, předvedení, pořádkovou pokutu, zadržení, vzetí do vazby či domovní nebo osobní prohlídka. Za „provedené úkony podle TRŘ“ bude možné považovat např. výslech podezřelého nebo obviněného mladistvého.⁴⁷ Obdobně jako v platné úpravě TRŘ pak byla upravena nutná obhajoba v rámci řízení vykonávacího, pokud šlo o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mladistvého, řízení o stížnosti pro porušení zákona, řízení o dovolání a řízení o návrhu na povolení obnovy s tím rozdílem, že věkové omezení nutné obhajoby mladistvého ZSM zvýšil z osmnácti let na devatenáct.

Hranice osmnácti let platila pouze pro vykonávací řízení, jestliže soud rozhodoval ve veřejném zasedání. Pokud tedy mladistvý dovršil v době rozhodování ve veřejném zasedání v rámci vykonávacího řízení osmnácti let, již se nejednalo o případ nutné obhajoby. Obecná věková hranice kromě výše uvedených řízení však stále stanovena nebyla. To mělo za následek situace, kdy například bylo zahájeno trestní řízení proti mladistvému v době jeho sedmnáctého roku věku a řízení nebylo pravomocně skončeno do jeho osmnáctých narozenin,

⁴⁶ § 42 odst. 2 ZSM účinného od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2011, § 42 odst. 2 písm. a) ZSM účinného od 1. 1. 2012.

⁴⁷ ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In ŠPUNDOVÁ Jitka (ed). *Problémy trestního postihu mladistvých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003, s. 63.

a případ nutné obhajoby stále trval bez jakéhokoli časového omezení. Významnou změnu pak provedl zákon č. 459/2011 Sb., účinný od 1. 1. 2012, jenž novelizoval znění § 42 ZSM, když stanovil přesný okamžik, do kterého musí mít mladistvý svého obhájce, a to jak v řízení vykonávacím, tak v řízení o mimořádném opravném prostředku. Podle nové úpravy tedy platí, že dovršením osmnáctého roku věku mladistvý ztrácí právo na nutnou obhajobu a je na něm, zda se bude hájit sám, nebo si obhájce zvolí.

V praxi tak může nastat situace, že řízení probíhá dle ZSM, ale k nutné obhajobě vůbec nedojde, neboť trestní stíhání, které bylo zahájeno mezi osmnáctým a devatenáctým rokem věku pachatele se bude řídit dle ZSM, ale právo na nutnou obhajobu dovršením osmnácti let mladistvého pachatele již vypršelo.

Uvedené změny provedené zákonem č. 459/2011 Sb. je třeba uvítat. Je-li rozšíření případů nutné obhajoby odůvodněno nízkým věkem pachatele a z toho vyplývající nedostatečné schopnosti se hájit, není zapotřebí na nutné obhajobě striktně lpět poté, co mladistvý již rozumově vyrostl a je sám schopen porozumět poučení, jichž se mu dostává.

5.4. Obhájce mladistvého

Osobě obhájce se věnuje ustanovení § 44 ZSM. Úprava zde obsažená není komplexní a je nutné využít některá ustanovení týkající se osoby obhájce a jeho oprávnění, jež jsou upraveny TR, zejména v § 35 a § 41.

Obhájcem v trestním řízení ve věcech mladistvých může být pouze advokát.⁴⁸ I zde platí, že v řízení před okresním soudem a v řízení před krajským soudem jako soudem nikoli prvního stupně se může advokát nechat zastoupit svým koncipientem. V rámci legislativních příprav ZSM bylo počítáno s variantou, že advokát nebude moci zvolit si svého substituta z řad koncipientů u úkonu, kterého se mladistvý zúčastní.⁴⁹ Jako argument posloužily předpoklady, že až na výjimky u koncipientů, kteří již vykonávali jinou právní praxi, koncipienti nemají potřebné životné zkušenosti a nelze u nich předpokládat náležitou orientaci v trestních věcech mladistvých.⁵⁰ Legislativní návrh ovšem v takovéto podobě schválen nebyl a v dnešní právní úpravě možnost obhájce nechat se zastoupit koncipientem zakotvena je. Domnívám se, že je to tak správně, neboť pokud vládní návrh vycházel z nedostatku orientace

⁴⁸ Advokátem je ten, kdo je zapsán do seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (§ 4 zákona č. 85/1996 Sb, o advokacii, ve znění pozdějších předpisů)

⁴⁹ § 45 odst. 1 vládního návrhu zákona o odpovědnosti mládeže [online]. psp.cz [cit. dne 20. října 2012]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>>.

⁵⁰ Důvodová zpráva k ZSM, k § 43 až § 45.

v trestních věcech koncipienta, jedná se o velice plochý a nepřesvědčivý argument. Advokát, který se nechá zastoupit koncipientem, sám musí zvážit, zda je koncipient pod jeho vedením natolik odborně připravený a zkušený, aby mu byl schopen na svou plnou odpovědnost svěřit ten který úkol. Pokud bychom souhlasili s dříve navrhovanou úpravou a jejím odůvodněním, znamenalo by to, že advokát by nesměl zvolit za svého substituta někoho, kdo nemá požadované životní zkušenosti a dostatečně se neorientuje v trestním právu, kteréžto požadavky by musel splňovat i on sám, což by vedlo k nepřiměřenému omezování výkonu advokacie.

Osobou obhájce mladistvého nemůže mimo jiné⁵¹ být de § 44 odst. 1 ZSM ten, kdo současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se zájmy mladistvého, a ten, kdo byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen. Jedná se o vymezení, které dopadá na širší okruh případů, než jak je vymezuje TŘ ve svém § 37a odst. 2, neboť se nemusí jednat jen o společné řízení, kde si odporují zájmy dvou nebo více spoluobviněných, ale i o dvě oddělená soudní řízení osob, jejichž zájmy si odporují.

Stejně jak to předpokládá TŘ u dospělých pachatelů, tak i ZSM počítá především s možností, že si mladistvý svého obhájce zvolí. Pokud si jej nezvolí on sám, může tak za něj učinit jeho zákonný zástupce. Nezvolí-li mu jej ani zákonný zástupce mladistvého, mohou tak učinit jeho příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, druh či zúčastněná osoba.⁵² Jelikož jsou tyto osoby oprávněny zvolit obhájce mladistvému i proti jeho vůli, může následně mladistvý využít svého práva zvolit si obhájce jiného.⁵³ Orgánu sociálně-právní ochrany dětí právo mladistvému zvolit obhájce však nepřísluší.

V případě, že volba obhájce nebyla učiněna ani mladistvým, ani výše uvedenými oprávněnými osobami ve lhůtě poskytnuté orgánem činným v trestním řízení, je obhájce mladistvému ustanoven.⁵⁴ I zde dává ZSM mladistvému právo ustanoveného obhájce nahradit jiným, čímž je vyjádřena subsidiární povaha ustanovení obhájce orgány činnými v trestním řízení.

⁵¹ Další případy vyjmenovává § 35 odst. 2 a 3 TŘ.

⁵² dle § 44 odst. 2 ZSM.

⁵³ dle § 44 odst. 3 ZSM.

⁵⁴ dle § 38 odst. 1 TŘ.

5.5. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Právní úprava orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) je obsažena v zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.⁵⁵ Z tohoto hlediska je v trestním řízení proti mladistvým pachatelům OSPODu přiznáno postavení, jehož cílem je posílení výchovného účelu trestního řízení a vytvoření vhodných podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých trestních věcí.

OSPODu je v trestním řízení proti mladistvému přiznána v podstatě dvojí nezaměnitelná funkce. V první řadě může vystupovat jako samostatný specifický subjekt trestního řízení, a v druhé řadě jako opatrovník mladistvého.⁵⁶

OSPODu jako samostatnému procesnímu subjektu je přiznána řada zvláštních procesních oprávnění. Aby svá oprávnění mohl řádně vykonávat, uvádí ZSM ve svém úvodním ustanovení § 3 odst. 4 poslední věty povinnost orgánů činných v trestním řízení podle ZSM spolupracovat s příslušným OSPODem. Úkolem této spolupráce je přispět k naplnění účelu trestního řízení. Svou nezastupitelnou roli OSPOD sehrává v případech, kdy je nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup řízení a pro uložení nejvhodnějšího opatření. Vzhledem k informacím, které o mladistvém má nebo teprve získá, vypracovává zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, která pak slouží orgánům činným v trestním řízení při rozhodování o nejoptimálnější formě opatření, či jiné formě vyřízení trestní věci.

K jeho oprávněním zejména patří právo být vyrozuměn o zahájení trestního stíhání, právo účastnit se hlavního líčení, o jehož konání proto musí být řádně a včas vyrozuměn, právo činit v jeho průběhu návrhy a klást vyslychaným otázky a právo na závěrečnou řeč, která následuje po závěrečné řeči mladistvého.⁵⁷ OSPOD musí být dále vyrozuměn o zadržení, zatčení nebo o vzetí mladistvého do vazby a v souvislosti s vazbou mladistvého spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení při přezkoumávání trvání důvodů vazby. Při realizaci všech uvedených jeho práv musí mít vždy na vědomí zájem mladistvého.

⁵⁵ dle § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁶ ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In ŠPUNDOVÁ, Jitka (ed). *Problémy trestního postihu mladistvých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003, s. 69.

⁵⁷ Tamtéž.

5.6. Vazba a vazební řízení

Obecná úprava vazby je obsažena v TŘ ustanovení § 67 až § 74a. Modifikovanou úpravu ZSM stanovuje zejména v otázce délky trvání vazby, subjektů, které je třeba o vzetí mladistvého do vazby vyrozumět, dále v odlišnosti trestních orgánů rozhodujících o prodloužení vazby, úpravě přezkoumávání důvodů vazby a v odlišnostech týkajících se náhradních opatření.

Vazba je nejzávažnějším zajišťovacím opatřením, které slouží k zajištění obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu. Obviněnému je vazbou zabráněno maření nebo ztěžování provádění důkazů, vyhýbání se trestnímu řízení či trestu resp. trestnímu opatření, popřípadě zabráněno dokonání trestné činnosti či její nové páchání.⁵⁸

Výkon vazby jako dočasného omezení osobní svobody je nerozlučně spjat s nepříznivými vlivy na psychiku obviněného. Pokud výkon vazby představuje zatěžující stresovou situaci pro dospělého pachatele, dopady na mladistvého delikventa jsou o to intenzivnější a závažnější. Proto je základním zákonným požadavkem při ukládání vazby mladistvému obviněnému striktní dodržování zásady subsidiarity vyjádřené v § 46 odst. 1 ZSM. Mladistvý tak může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak. Bude-li tedy dán důvod vazby, či zároveň několik důvodů najednou, jak jsou uvedeny v § 67 TŘ, bude možné vzít mladistvého do vazby jen tehdy, pokud nebylo možné využít náhradní zajišťovací opatření. Pokud ani jeden z prostředků nahrazující vazbu nebyl přijat a využit, vždy je zapotřebí v odůvodnění rozhodnutí o vzetí do vazby podrobně uvést, z jakých důvodů nemohly být alternativní opatření uloženy či přijaty.

Zásada subsidiarity byla upravena již v prvorepublikovém zákoně č. 48/1931 Sb. z. a n. v jeho ustanovení § 40 odst. 1 a navázaly na ni v této oblasti všechny úpravy trestních řádů, jež následovaly.⁵⁹ V posledních dvanácti letech je procento mladistvých obviněných nacházejících se ve vazbě z celkového počtu obviněných ve vazbě skutečně malé a v období od roku 1. 1. 2004 do 24. 10. 2012 je toto procento v průměru pouhých 2,03% z celkového počtu obviněných ve vazbě.⁶⁰

O uvalení vazby na mladistvého pachatele rozhoduje dle obecného ustanovení § 73b odst. 1 TŘ soud pro mládež a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce soudu pro mládež. Modifikaci přináší ZSM ve svém § 47 odst. 2 a 3, ve kterém se stanoví rozdílně

⁵⁸ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 294.

⁵⁹ Trestní řád č. 87/1950 Sb. se otázkou subsidiarity vazby mladistvých zabýval ve svém § 229 a TŘ ve znění do 31. 12. 2003 ve svém ustanovení § 293.

⁶⁰ Průměr vypočítán ze Statistických ročenek Vězeňské služby ČR za rok 2004 až 2012.

od úpravy v TŘ, kdo je oprávněn rozhodnout o prodloužení vazby. Pojem prodloužení vazby se v TŘ nevyskytuje, avšak lze pod ním rozumět totéž co pod výrazem „další trvání vazby“ v TŘ.⁶¹

O prodloužení vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce. Věcná příslušnost okresního soudu navazuje na obecnou úpravu v § 26 TŘ, podle níž je k provádění úkonů v přípravném řízení příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Ačkoli tedy bude věcně příslušným soudem k projednání provinění krajský soud pro mládež, o prodloužení lhůty vazby vždy rozhodne soud okresní. V přípravném řízení lze tuto úpravu rozhodujícího orgánu více než uvítat, neboť soudce okresního soudu pro mládež je tak snadněji dosažitelný státnímu zástupci a přispívá rychlosti provedení tohoto úkonu.⁶²

O prodloužení vazby v řízení před soudem rozhoduje soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo který již věc projednává. Soudem rozhodujícím o prodloužení vazby v řízení před soudem tak bude buď krajský soud v případě, že provinění mladistvého projednává okresní soud pro mládež, nebo soud vrchní v případě, že provinění projednává krajský soud pro mládež. Zákonem zvolená alternativa, že jde o nadřízený soud pro mládež takového soudu *pro mládež, který věc již projednává*, se vztahuje na případy, kdy soud, jenž věc projednává, není příslušným podle zákona. Zejména půjde o případy, kdy státní zástupce podá obžalobu k místně nepříslušnému soudu v rozporu s § 37 ZSM. Jak jsem výše uvedla, řešení místní příslušnosti je mnohdy otázkou nejednoznačnou a proto je v procesu rozhodování o prodloužení vazby upřednostněn byť nepřislušný soud, a to v zájmu urychleného rozhodnutí. Otázka místní příslušnosti by v tomto případě následovala až po rozhodnutí o prodloužení vazby.⁶³

Jestliže doba trvání vazby u mladistvého skončí v průběhu řízení o opravném prostředku před nadřízeným soudem pro mládež, pak se s ohledem na nedostatek speciální právní úpravy funkční příslušnosti soudu pro rozhodování o prodloužení vazby v tomto stadiu řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže uplatní obecné ustanovení § 72 odst. 4

⁶¹ ZEZULOVÁ, Jana. Řízení v trestních věcech mladistvých ve znění zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*, 2003, roč. 1, č. 4, s. 6.

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 443.

⁶³ PAROULKOVÁ, Veronika. Vazba mladistvých podle zákona č. 218/2003 Sb. a k možnosti zjednodušení trestního řádu ve věcech vazby. *Trestní právo*, 2004, č. 6, s. 13-16.

TŘ (dřívější ustanovení § 71 odst. 7 TŘ). Rozhodnutí o prodloužení vazby tak učiní tento nadřízený soud ve smyslu § 47 odst. 3 ZSM i bez návrhu.⁶⁴

5.6.1. Trvání vazby

Vazba je jedním z nejvýraznějších zásahů do práv a svobod obviněného a proto smí trvat jen nezbytně nutnou dobu. Ustanovení § 47 odst. 1 ZSM upravující trvání vazby mladistvého obviněného je provedením čl. 8 odst. 5 Listiny, jenž stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem. Důvody, pro něž může být mladistvý obviněný vzat do vazby, jsou totožné s těmi, pro které může být vzat do vazby dospělý obviněný. Délka trvání vazby stanovená zákonem se však významným způsobem liší.

Dle § 47 odst. 1 ZSM vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění, nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání.

K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež, a to bez ohledu na to, zda je přitom plně využita maximálně možná délka prodloužení vazby.⁶⁵ Celková maximální možná délka vazby mladistvého je tak stanovena na 6 měsíců a v případě spáchaného zvlášť závažného provinění na 18 měsíců. Takové významné zkrácení délky trvání vazby v případě mladistvých obviněných je odůvodněno tím, že s rostoucí délkou vazby se snižuje výchovný účinek celého trestního řízení ve věcech mladistvých a často také vlivem dlouhého trvání vazby dochází k rezignaci mladistvého na převzetí plné osobní zodpovědnosti za spáchané provinění, neboť se ocitá ve vězeňské komunitě a chápe ji jako nepřiměřené příkoří.

Nelze však přehlédnout nesoulad mezi délkou trvání koluzní vazby upravené v § 72a odst. 3 TŘ a speciální úpravou v § 47 odst. 1 ZSM. Uvedené ustanovení TŘ stanoví, že koluzní vazba může trvat nejdéle 3 měsíce. Speciální úprava ZSM však umožňuje interpretaci, aby i tato koluzní vazba v případě zvlášť závažného provinění trvala celých 6 měsíců. Komentářová literatura⁶⁶ tento nesoulad mezi obecnou a speciální úpravou vykládá

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004.

⁶⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 63 Tm 3/2005.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 2011, s. 438.

ve prospěch mladistvého, když stanoví, že ustanovení § 72a odst. 3 se uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých, není-li zjištěno, že se mladistvý již koluzního jednání dopustil. V praxi tak státní zástupce v přípravném řízení dbá na to, aby v případě, že nebude zjištěno, že mladistvý mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání a tato skutečnost nebude konstatována soudem, byl mladistvý z vazby propuštěn na svobodu nejpozději den následující po uplynutí lhůty dvou měsíců, a jde-li o zvlášť závažné provinění, ve lhůtě tří měsíců.

Vazební lhůty stanovené v § 47 odst. 1 se počítají od doby, kdy byl mladistvý zatčen nebo zadržen, anebo nepředcházelo-li zatčení nebo zadržení, od doby, kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody mladistvého.

V případě, kdy je věc soudem pro mládež vrácena státnímu zástupci k došetření, nezačíná nové přípravné řízení a vazební lhůty tak automaticky nezačínají běžet znovu od svého počátku, nýbrž pokračují ve svém běhu. Pokud tak bude končit zároveň lhůta trvání vazby pro přípravné řízení ve smyslu § 47 odst. 1, kterou lze ještě prodloužit, bude nutné v souvislosti s rozhodnutím o vrácení věci státnímu zástupci k došetření vždy rozhodnout také o dalším prodloužení lhůty trvání vazby.⁶⁷

5.6.2. Opatření nahrazující vazbu mladistvého

Všechny orgány činné v trestním řízení podle ZSM jsou povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby mladistvého trvají nebo zda se nezměnily. Je-li shledán u mladistvého některý z důvodů vazby, jsou výše uvedené orgány povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby mladistvého nahradit jiným opatřením.⁶⁸

Stejně jako v úpravě TŘ⁶⁹ i ZSM upravuje možnost nahradit vazbu mladistvého zárukou, dohledem, slibem nebo peněžitou zárukou. ZSM však ve svém § 50 rozšiřuje výčet možných opatření nahrazujících vazbu o institut náhrady vazby umístěním v péči důvěryhodné osoby. Podmínkou jeho uložení je však splnění řady podmínek jak na straně důvěryhodné osoby, tak na straně mladistvého.⁷⁰ Mladistvý může být svěřen do péče důvěryhodné osoby, jestliže tato je ochotná a schopná se o péči a dohled mladistvého ujmout, písemně se zaváže, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle ZSM a případně splní další

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 1997, sp. zn. III. ÚS 337/97.

⁶⁸ dle § 48 ZSM.

⁶⁹ ustanovení § 73 a § 73a TŘ.

⁷⁰ Chromý, J. Vazba u mladistvých (nejen) ve světle nové právní úpravy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2003, roč. 11, č. 4, s. 340.

požadavky, které soud sám určí. Na druhé straně pak mladistvý musí souhlasit s tím, že bude svěřen do péče dotyčné osoby, a písemně se zaváže, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež.

Institut náhrady vazby umístěním v péči důvěryhodné osoby je pro mladistvého velmi příznivý, neboť soudem je při výběru důvěryhodné osoby pečlivě sledován účel trestního řízení proti mladistvému. Zpravidla touto osobou bude jeden z rodičů, případně jiní příbuzní či blízcí, kteří požívají k mladistvému dostatečnou míru autority.

V případě nedodržení kterékoli z výše stanovených podmínek, a to jak ze strany mladistvého, tak ze strany důvěryhodné osoby, orgán rozhodující o vazbě zprostí tyto strany svých závazků, k nimž se zavázali a zároveň buď určí jinou důvěryhodnou osobu, nebo přijme jiné opatření nahrazující vazbu. Pokud ani jedna z těchto variant není možná, rozhodne příslušný soud pro mládež (resp. soudce soudu pro mládež) o vazbě nebo vydá příkaz k zatčení mladistvého.⁷¹

Při ukládání opatření nahrazujících vazbu mladistvého jsou orgány činné podle ZSM vždy postupovat v součinnosti s Probační a mediační službou a s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

⁷¹ dle § 50 odst. 2 ZSM.

5.7. Ochrana soukromí a veřejnost řízení

Ustanovení § 52 až § 54 ZSM jsou provedením zásady ochrany soukromí mladistvého a zásady neveřejnosti hlavního líčení. Na tomto místě zdůrazním, že ochrana soukromí mladistvého zde není prvořadým cílem, nýbrž prostředkem k dosažení účelu, jímž je zdravý sociální rozvoj a resocializace mladistvého.⁷²

V následujících kapitolách se budu věnovat historickému vývoji této koncepce, konkrétním institutům, jež základní zásady provádí, rozvádí a reálně přispívají k naplnění účelu trestního řízení proti mladistvým.

5.7.1. Historická úprava v zákoně č. 48/1931 Sb. z. a n.

Prvorepubliková úprava ochrany soukromí mladistvých byla na velice vysoké úrovni. Věnoval se jí § 60, který stanovil zákaz uveřejnit zprávu o trestném činu spáchaném mladistvým nebo zprávu z trestního řízení proti mladistvému, zákaz uvést jméno nebo jiné okolnosti, z nichž bylo možné usuzovat na osobu mladistvého, dále také zákaz uveřejnit podobiznu mladistvého provinilce. Čin uveřejnění nebyl trestný, stalo-li se tak toliko k účelům trestního řízení nebo se svolením soudu nebo státního zastupitelství.

Problematikou veřejnosti hlavního líčení se zákon zabýval ve svém § 48. Vyloučení veřejnosti však nebylo obligatorní a rozhodoval o něm soud se souhlasem obhájce nebo zákonného zástupce mladistvého. O vyloučení veřejnosti bylo tedy nutné rozhodovat v jednotlivých případech, zejména tehdy, když to vyžadoval *prospěch mladistvého obviněného*. Ustanovení trestního řádu⁷³, podle nějž mohla být veřejnost vyloučena také z jiných důvodů, nebyla dotčena. Pokud soud svým rozhodnutím veřejnost z projednávání trestní věci vyloučil, stále zde zůstávala skupina osob, které měly přístup k hlavnímu líčení vždy. Jednalo se o rodiče, pěstouny, poručníky, ochranné dozorce a funkcionáře institucí pro péči o mládež.

V následující úpravě TŘ ve znění účinném do 31. 12. 2003, byla ochrana soukromí a veřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání upravena jak pro dospělé, tak mladistvé pachatele stejně. Orgány v trestním řízení byly na základě § 8a TŘ povinny poskytovat ve

⁷² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 482.

⁷³ V té době platný zákon č. 119 ř. z. z roku 1873.

všech trestních věcech informace sdělovacím prostředkům. Omezení této povinnosti bylo jen velice úzké.⁷⁴

Jelikož úprava nového zákona ZSM si dala za cíl zejména výchovně působit na mladistvého delikventa, zaměřit se na jeho resocializaci, prevenci jeho další protiprávní činnosti a zabránění jeho stigmatizace, bylo nezbytným důsledkem těchto požadavků zvýšení ochrany jeho soukromí. Ta se promítla do úpravy oddílu šestého s názvem *Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení*.

5.7.2. Zveřejňování informací

Ustanovení § 52 ZSM stanoví, které informace mohou orgány činné v trestním řízení proti mladistvému zveřejňovat, dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno. Informace takto zveřejněné však musí splňovat požadavky zákonem stanovené. Zejména jejich zveřejnění nesmí *ohrožovat dosažení účelu trestního stíhání a dále nesmí odporovat požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů jeho či jiných osob zúčastněných na řízení*.

Zúčastněnými osobami jsou zejména zákonní zástupci mladistvého, svědci, poškození, znalci, tlumočníci a jiné osoby určitým způsobem participující na řízení. Nepůjde však například o orgány činné podle ZSM, obhájce mladistvého, zmocněnce poškozeného, o pracovníky probační a mediační služby či o orgány sociálně-právní ochrany dětí, včetně kurátorů mládeže.⁷⁵

Povinnost chránit osobnost mladistvého a bránit zveřejnění údajů o něm a o dalších osobách zúčastněných na řízení je stanovena v souladu s § 52 ZSM primárně orgánům činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jimiž jsou ve smyslu § 2 odst. 2 písm. c) ZSM policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež.⁷⁶

⁷⁴ dle § 8a odst. 1 TR účinného do 31. 12. 2003 orgány činné v trestním řízení informovaly o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbaly toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl viněn.

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 478.

⁷⁶ Tamtéž, s. 479.

Zákon přesně nevymezuje pojem zveřejnění informace, nicméně lze vycházet z prvorepublikové judikatury, která zveřejněním považovala jakékoli jednání, které je způsobilé učinit obsah zprávy přístupný většímu počtu osob.⁷⁷

5.7.3. Rozsah zákazu zveřejnění

Rozsah zákazu zveřejnění informací je stanoven velice široce s ohledem na cíl, jenž si ZSM klade. Mezi takové informace patří jméno, popřípadě jména, a příjmení mladistvého a dále informace umožňující jej identifikovat.

Informací umožňující mladistvého identifikovat bude zejména jeho fotografie, či fotografie jeho rodičů nebo sourozenců, jména jeho rodičů, vyobrazení kresbou či obrazovým záznamem. Výčet není stanoven taxativním způsobem, neboť se rovněž může jednat o informace různého typu, které teprve ve svém součtu, mohou pomoci mladistvého identifikovat, byť třeba pouze v místě jeho bydliště.

Zákaz zveřejňování informací podle § 53 odst. 1 ZSM je všeobecný, a to v několika směrech. Předně se vztahuje na všechny osoby, které se informace dozvěděly. Půjde nejen o orgány činné dle ZSM, ale také o zákonné zástupce, obhájce, svědky, tlumočníky, poškozené, zmocněnce poškozených, probační úředníky a další osoby. Svou povahou tedy jde o zvláštní případ zákonné povinnosti mlčenlivosti o těchto údajích.⁷⁸

Všeobecnost ustanovení se pak dále odráží v časové neomezenosti zákazu. Zákaz zveřejňování se bude vztahovat nejen na celý úsek trestní stíhání, ale i na dobu po jeho skončení.

Výjimky ze zákazu stanoveného v § 53 odst. 1 ZSM mohou být určeny pouze zákonem. ZSM tak činí především v § 53 odst. 2 a § 54 odst. 4.

ZSM ve svém § 53 odst. 2 stanovuje, jaké postupy nejsou považovány za sdělení informací, a zároveň vymezuje výjimky, resp. jedinou pravou výjimku ze zákazu zveřejňování.

Za porušení § 53 odst. 1 se nepovažuje sdělení informací během trestního řízení, pokud účelem takového postupu není jejich zveřejnění, anebo, je-li jejich účelem pátrání po mladistvém.

Za porušení zákazu zveřejnění se v souladu s § 53 odst. 3 nebude považovat sdělení informací znalci v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku, nebo vyslýchanému

⁷⁷ Srov. rozhodnutí publikované ve *Vážného Sbírcce soudních rozhodnutí* pod č. 5247/1935.

⁷⁸ JELÍNEK, Jirí, MELICHAROVÁ, Dita. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde Praha a.s, 2004, s. 91.

svědkovi či umožnění nahlédnout poškozenému do trestního spisu. Stejně je třeba se zachovat i v případě, že se v souvislosti s prováděním úkonů trestního řízení se jménem mladistvého seznámí zmocněnci poškozených, znalci, tlumočníci a další osoby. Mezi tyto další osoby patří i příslušní pracovníci zaměstnavatele mladistvého a školy, jejímž žákem je, které je mimo jiné třeba ve smyslu § 46 odst. 2 ZSM vyrozumět o vzetí mladistvého do vazby, anebo pokud jde o zástupce školy a výchovného zařízení, které je ve vhodných případech třeba vyrozumět o konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání ve smyslu § 54 odst. 1.⁷⁹

Osoby, kterým byly sděleny informace podle § 53 odst. 2, je nesmějí nikomu dále sdělovat, pokud toto sdělení není nutné pro účely uvedené v § 53. O tom musí být náležitě poučeny.⁸⁰

Jedinou výjimku ze zákazu zveřejňování informací o mladistvém tvoří zveřejnění údajů za účelem pátrání po mladistvém. Bez nemožnosti zveřejnit jeho identitu nejčastěji ve sdělovacích prostředcích, by bylo jeho vypátrání prakticky nemožné.

Za porušení zákazu zveřejňování informací se dle § 53 odst. 2 rovněž nepovažuje sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované tímto zákonem, nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvými nebo o něj pečovat, popřípadě kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, jež s mladistvým přicházejí do kontaktu. Podobně se tato úprava použije i na sdělení informací orgánem sociálně-právní ochrany dětí, včetně kurátorů mládeže, pokud sdělují informace dalším osobám za účelem zpracování zprávy o sociálních poměrech mladistvého nebo pro přijetí vhodného opatření proti němu.⁸¹

Osoby, jimž byly informace dle § 53 sděleny, je nesmí dále nikomu sdělovat. Zákonná výjimka je připuštěna v případě, pokud je toto sdělení dalším osobám nutné k účelům stanoveným v § 53 odst. 1.⁸² Bude proto v pořádku sdělení informací dalším osobám, pokud účelem sdělení nebude jejich zveřejnění a bude-li to nutné pro úspěšné pátrání po mladistvém.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 484.

⁸⁰ § 53 odst. 3 ZSM.

⁸¹ Tamtéž, s. 484.

⁸² dle § 53 odst. 3 ZSM.

5.7.4. Neveřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání

Na rozdíl od obecné zásady veřejnosti uplatňující se v trestním řízení před soudem ve věcech dospělých pachatelů, platí v této oblasti pro mladistvé významná omezení stanovená v § 54 odst. 1 ZSM. V zájmu ochrany soukromí mladistvých významným způsobem omezuje okruh osob, jež se mohou trestního řízení před soudem zúčastnit. Kromě obžalovaného mladistvého a jeho obhájce, se hlavního líčení či veřejného zasedání mohou účastnit dva důvěrníci mladistvého, zákonní zástupci, sourozenci, příbuzní v pokolení přímém, manžel nebo druh mladistvého, poškozený a jeho zmocněnec, svědkové, znalec, tlumočník, orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředník probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení, které mladistvý navštěvuje. Řízení probíhá zásadně pouze v přítomnosti těchto osob a je na vůli mladistvého, nikoli vůli jeho obhájce či zákonného zástupce, aby výslovně požádal o konání hlavního líčení či veřejného zasedání za účasti široké veřejnosti.

Soud pro mládež po zvážení, zda konání soudního řízení za účasti veřejnosti není v rozporu se zájmy mladistvého žádosti mladistvého usnesením vyhoví, anebo ji zamítne. Proti takovému usnesení není možné podat stížnost.⁸³ Pokud se řízení na žádost mladistvého koná za účasti široké veřejnosti, může soud pro mládež na základě § 201 odst. 1 TŘ odepřít přístup k hlavnímu líčení nezletilým a těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení. Může také učinit nezbytná opatření proti přeplňování jednacích síní. Dle § 238 TŘ se ustanovení 201 odst. 1 TŘ užije přiměřeně i na konání veřejného zasedání.

Pokud soud pro mládež shledá v průběhu řízení, že konání hlavního líčení či veřejného zasedání za účasti široké veřejnosti, není v zájmu mladistvého, může usnesením účast veřejnosti opět vyloučit.

Vyhlásit rozsudek ve věci mladistvého je nutné v hlavním líčení pouze veřejně. Žádné výjimky zde stanovené nejsou.⁸⁴

Sama jsem měla možnost účastnit se několika hlavních líčení v trestních věcech proti mladistvým. Samosoudkyně nejprve zahájila hlavní líčení a poté se mladistvého dotázala, zda souhlasí s mou účastí na projednávání trestní věci. Vždy jej přitom poučila, že řízení probíhá pouze za účasti taxativně stanoveného okruhu osob a má právo říci, že si mou účast na hlavním líčení nepřeje. V postupu soudkyně neshledávám žádné procesní vady, neboť mladistvého poučila a rozhodnutí zůstávalo pouze na něm.

⁸³ dle § 141 odst. 2 TŘ.

⁸⁴ dle § 53 odst. 3 ZSM.

Není však ojedinělým případem, zejména pokud se jedná o společné řízení proti několika mladistvým, že účast zákonem povoleného okruhu osob dosáhne takového počtu osob, že se do jednacích síní ani nemá možnost vejít. Pokládám si otázku, zda soudce má procesní možnost tento vysoký počet omezit a některým osobám právo účasti odepřít, i přesto, že se jedná o osoby zákonem vymezené, jež mají právo se řízení proti mladistvému účastnit. Jelikož nám ZSM konkrétní odpověď nedává, je zapotřebí zkoumat účel omezené účasti veřejnosti na trestním řízení proti mladistvým. Záměrem právní úpravy v ZSM rozhodně není mladistvého izolovat, ale uchránit ho od možných difamujících vlivů, nadměrného tlaku veřejnosti a eliminovat poškození jeho psychického stavu necitlivými zásahy. Účast stanoveného okruhu osob je upravena tak, aby nedocházelo k úplné izolaci, ale aby nejbližší rodina a osoby, s jejichž prací trestní řízení proti mladistvému přímo souvisí, měli možnost sledovat průběh řízení a v případě některých z nich, činit za mladistvého úkony související s trestním řízením. Zastávám názor, že soudce svým samostatným rozhodnutím, nemůže odepřít účast okruhu osob stanovených v § 54 odst. 1 ZSM. Naopak jsem přesvědčena, že stejně jako mladistvý může svým výslovným návrhem způsobit konání hlavního líčení či veřejného zasedání za přítomnosti veřejnosti, tak i vyloučení stanoveného okruhu osob může proběhnout pouze s jeho souhlasem. Soudce však sám, bez předchozího souhlasu mladistvého, nemůže omezovat veřejnost trestního řízení nad stanovený výčet oprávněných osob v § 54 odst. 1 ZSM. Jelikož je zásada neveřejnosti v ZSM stanovena jako zákonná výjimka z ústavní zásady uvedené v čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny a § 6 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, není dle mého názoru možné, aby soudce svým rozhodnutím tuto výjimku ještě dále zpřísnoval.⁸⁵

5.7.5. Publikování informací o průběhu trestního řízení a jeho výsledků

Ustanovení § 54 odst. 2 ZSM specifikuje pro stadium hlavního líčení a veřejného zasedání režim ochrany osobního soukromí a informací o řízení vedeném proti mladistvému. V tomto směru navazuje na základní právní úpravu obsaženou v § 52 a § 53 ZSM.⁸⁶

Je zakázáno publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným

⁸⁵ Pokud zde samozřejmě není důvod pro vyloučení konkrétní osoby pro rušení důstojného průběhu hlavního líčení či veřejného zasedání či pokud se jedná o osobu nezletilou. V těchto případech může soud pro mládež svým rozhodnutím dané osoby z projednání věci vyloučit.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 492.

způsobem. Zákaz se vztahuje na všechny osoby, které s těmito informacemi přišly do styku. O obsahu informací platí totéž, co už bylo napsáno v kapitole o rozsahu zákazu zveřejňování.

Jako výsledek řízení může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen pravomocný odsuzující rozsudek bez uvedení jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, při přeměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění.⁸⁷

Předsedovi senátu přitom svěřuje pravomoc s přihlédnutím k povaze a charakteru spáchaného provinění rozhodnout usnesením o jiném způsobu uveřejnění než vyplývá přímo ze zákona a o omezeních s tím spojených.⁸⁸

Zákonná úprava § 54 ZSM byla v části týkající se publikování pravomocného odsuzujícího rozsudku novelizována zák. č. 253/2006 Sb., jenž přesněji specifikoval oprávnění předsedy senátu modifikovat rozsah takového rozsudku, tedy jak možnost uveřejnění omezit, tak i rozšířit.

Předseda senátu bude mít možnost rozhodnout o zveřejnění odsuzujícího rozsudku za zpřísněných podmínek (tedy ještě s větším vymezením okruhu údajů než jen jména, či jmen, a příjmení, jež nesmějí být o mladistvém zveřejněny, např. vymezením určitých částí rozsudku), a to zejména v případech nízké závažnosti provinění.

Naopak pouze v případě zvlášť závažného provinění, může předseda senátu rozhodnout o zmírnění podmínek uveřejnění odsuzujícího rozsudku (tj. s uvedením jména, popř. jmen, a příjmení mladistvého), jakož i o zveřejnění dalších osobních údajů o mladistvém potřebných k ochraně společnosti, tj. např. o zveřejnění jeho fotografie. O možnosti prolomení zásady ochrany mladistvého v zájmu ochrany společnosti se začalo diskutovat v souvislosti s mediálně sledovaným případem šestnáctiletého učeňe, který ve školní třídě napadl nožem svého učitele, který na takto způsobená, mnohačetná zranění posléze zemřel.⁸⁹ Všeobecná nelibost široké veřejnosti a diskuze odborníků pak rezultovala v přijetí nové jednoznačnější úpravy § 54 odst. 4 ZSM, která dává možnost předsedovi senátu seznámit širokou veřejnost nejen se skutkovými okolnostmi nejzávažnějších provinění, ale i s jejich pachateli.

⁸⁷ dle 54 odst. 3 ZSM.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 494.

⁸⁹ VÁLKOVÁ, Helena. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 4, s. 98.

5.7.6. Sankce za porušení ustanovení ZSM na ochranu soukromí mladistvého

Sankce za neoprávněné uveřejnění zprávy o trestném činu spáchaném mladistvým nebo zprávy z trestního řízení proti němu, za uvedení jména mladistvého, nebo jiných okolností, z nichž bylo možné usuzovat na jeho osobu, či uveřejnění podobizny mladistvého, byly obsaženy v samotném zákoně č. 48/1931 Sb. z. a n., v jeho ustanovení § 60. Porušení výše uvedených povinností bylo považováno za přečin, za nějž hrozil nejen peněžitý trest, ale taktéž vězení od tří dnů do jednoho měsíce. Možností uložení trestu odnětí svobody prvorepublikoví zákonodárci dali najevo, že ochrana soukromí mladistvého je pro ně v rámci trestního řízení natolik důležitá, že za její porušení lze provinilce stihnout i dočasným, byť krátkým, omezením jeho osobní svobody.

Úprava této otázky byla do 31. 3. 2009 obsažena v rámci zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZoP). Ustanovení § 26 ZoP stanovilo, že porušení povinností stanovených v § 52 až § 54 ZSM je přestupkem, za nějž lze uložit pokutu do 50.000,- Kč. Stanovená sankce ve výši 50.000,- Kč však nebyla natolik vysoká, aby odradila veřejná média od zveřejňování zákonem vymezených informací o mladistvých pachatelích. Změna přišla společně se zákonem č. 52/2009 Sb., jenž zrušil úpravu § 26 ZoP a přiléhavě ji přesunul do zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen ZOOÚ), do jeho ustanovení § 44a a § 45a. Nesplnění povinností stanovených v § 52 až § 54 ZSM tak může být postihováno jako přestupek podle § 44a a správní delikt podle § 45a ZOOÚ, za nějž lze uložit pokutu až do výše 1.000 000,- Kč. Pokud dojde ke spáchání přestupku či správního deliktu prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, veřejně přístupné počítačové sítě nebo jiným podobně účinným způsobem pak je možné uložit pokutu až do výše 5.000.000,- Kč.

Z důvodu vyšší efektivnosti je oblast nedovoleného zveřejňování osobních údajů svěřena k postihu Úřadu pro ochranu osobních údajů, jenž se pro svou specializaci jeví nejvíce vhodným, neboť obecní úřady do 31. 3. 2009 projednaly pouze 1 přestupek podle § 26 zákona o přestupcích.⁹⁰

Jako ultima ratio přichází v úvahu postih pro trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 TZ, a to v případě kdy je neoprávněným zveřejněním, sdělením či zpřístupněním osobních údajů způsobena *vážná újma* na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají. Pachateli trestného činu může být uložen trest odnětí svobody až na tři léta, v případě naplnění specifických kvalifikačních okolností až do osmi let.

⁹⁰ Důvodová zpráva k zák. č. 52/2009 Sb., k části druhé – změna zákona o přestupcích.

5.8. Odklony uplatňované v řízení ve věcech mladistvých

Trestní řízení ve věcech mladistvých má být vedeno tak, aby působilo k předcházení trestné činnosti. ZSM vychází z koncepce restorativní justice, jejímž atributem je zejména individuální řešení trestní věci mladistvého se zřetelem na všechny okolnosti spáchaného provinění, osobnost mladistvého, potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy.⁹¹ Proto je povinností soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce volit takové postupy a opatření, která k výše uvedenému účelu trestního řízení přispějí co nejefektivněji. Takovými postupy jsou zejména odklony od standardní formy trestního řízení, které je možné uplatnit v případě spáchání méně závažných přečinů.

Vedle primárního cíle odklonů odlehčit přetíženosti trestních soudů, bylo díky podmínkám stanoveným pro použití odklonů dosaženo taktéž aktivnější participace poškozeného na výkonu trestní spravedlnosti a snazší dosažení jeho satisfakce na úrovni materiální i morální.⁹²

Odklony jsou tak určeny pro méně narušené pachatele, jimiž mladiství ve většině případů jsou, a představují konstruktivní a pozitivní reakci na trestný čin, kdy péče a podpora prováděná zejména orgány Probační a mediační služby, ale také konfrontace s osobou poškozenou proviněním, může nahradit standardní sankci.⁹³

Zvláštní způsoby řízení, které lze v řízení proti mladistvému uplatnit jsou nejen ty, které vyjmenovává ve svém ustanovení 69 odst. 1 ZSM. Úplný výčet zvláštních způsobů řízení uplatnitelných v trestních věcech mladistvých zahrnuje řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem, včetně zjednodušeného řízení, a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.⁹⁴ Výčet, který provádí § 69 odst. 1 ZSM není taxativním a vyjmenovává odklony, které je možné a žádoucí v řízení proti mladistvým uplatnit. Patří mezi ně nejen narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání, tedy odklony uplatňující se i v trestních věcech dospělých pachatelů, ale zároveň upravuje speciální odklon použitelný pouze ve vztahu k trestnímu řízení ve věcech mladistvých – odstoupení od trestního stíhání.

⁹¹ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 685.

⁹² ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 33.

⁹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 44.

⁹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 3, s. 65.

Vzhledem k neuzavřenému výčtu § 69 dost. 1 ZSM je pak nutné připustit i další druh odklonu, a to podmíněné odložení podání návrhu na potrestání upravené v § 179g až § 179h TŘ, které je možné uložit ve zkráceném přípravném řízení.

Vedle těchto všech vyjmenovaných zvláštních způsobů řízení je možné využít další formy reakce na provinění mladistvých v podobě upuštění od uložení trestního opatření (upuštění od potrestání), zastavení trestního stíhání s ohledem na nedostatek veřejného zájmu na jeho pokračování a ukončení trestního řízení v důsledku zániku trestnosti stíhaného činu.⁹⁵ Takto široce koncipovaná škála možností řešení trestních věcí jinak než ve standardním trestním řízení dovoluje přistupovat k jednotlivým trestím případům mladistvých individuálním způsobem a tím zajistit výchovný účel trestního řízení.

Aby mohly být výše vyjmenované formy odklonů v řízení proti mladistvým využity, stanoví § 68 ZSM obecné podmínky, které musí být prioritně splněny. V první řadě se musí podezření ze spáchání provinění jevit na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a dále musí být mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. Podmínka *dostatečného objasnění skutkového stavu* má spíše deklaratorní charakter ve vztahu k odklonům, jež upravuje TŘ, neboť ten vyžaduje nejen splnění uvedené podmínky, ale navíc je jejich podmínkou pro uplatnění taktéž doznání obviněného (resp. podezřelého). Většího významu pak podmínka *dostatečného objasnění skutkového stavu* nabývá ve vztahu k odstoupení od trestního stíhání, u něhož není doznání mladistvého podmínkou pro jeho aplikaci.

Podmínka *připravenosti mladistvého nést odpovědnost za svůj čin a vypořádat se s jeho příčinami* je pak podmínkou specifickou uplatňovanou pouze ve vztahu k mladistvým pachatelům. Tato podmínka znamená, že pokud orgány činné v trestním řízení dle ZSM budou mít jakékoli pochybnosti o připravenosti mladistvého pachatele nést odpovědnost za jeho čin a o jeho schopnostech vypořádat se s jeho příčinami, tedy jinými slovy by měly tyto orgány pochybnosti o tom, že se mladistvý dalších provinění již nedopustí, neměly by odklony vůbec aplikovat. Ve vztahu k podmíněnému zastavení trestního stíhání či schválení narovnání bude tato podmínka představovat určité zpřísnění oproti úpravě v TŘ, neboť mladistvý pachatel bude muset nejen vyvinout aktivitu směřující k náhradě jím způsobené škody, ale taktéž se přičinit o odstranění škodlivých následků. Termín škodlivý následek je

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 549.

pak shodně vykládán tak, že jsou do něj zahrnuty i ty následky, které nejsou kryty zaviněním.⁹⁶

Vedle výše uvedených obligatorních podmínek nutných k aplikaci odklonů v rámci trestního řízení proti mladistvému, stanovuje ZSM v § 68 druhé větě taktéž fakultativní podmínku, jež stanoví, že na mladistvém lze požadovat, aby se *zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění*. Závazek mladistvého bude mít nejčastěji podobu stanovení výchovného omezení či výchovné povinnosti ze strany státního zástupce či soudu pro mládež (samosoudce či senátu). Tato podmínka se jeví problematickou zejména v případě, kdy se mladistvý bude muset zavázat k určité povinnosti či zdržení se určitého jednání v rámci schválení narovnání či odstoupení od trestního stíhání. Oba odklony totiž představují konečný způsob vyřízení trestní věci a v případě, že mladistvý poruší daný závazek k určitému chování, bude jeho sankcionování prakticky neproveditelné. Jiná situace nastává u podmíněného zastavení trestního stíhání a u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, neboť v jejich rámci je zároveň možné stanovit zkušební dobu a v případě porušení závazku mladistvým mohou být z této skutečnosti vyvozeny nepříznivé důsledky.⁹⁷

5.8.1. Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je nejmírnějším druhem odklonu, který může být v rámci trestního řízení proti mladistvému pachateli použit. ZSM ve svém § 70 odst. 1 stanoví obligatorní podmínky, jež musí být bezpodmínečně splněny k jeho aplikaci. Za prvé lze od trestního stíhání odstoupit pouze tehdy, pokud jde o stíhání pro provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Dalšími podmínkami jsou chybějící veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého, neúčelnost trestního stíhání a předpoklad, že potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění. Pokaždé musí orgán rozhodující o odstoupení od trestního stíhání přihlížet k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého.

Ustanovení § 70 odst. 3 ZSM dále stanovuje fakultativní podmínky, jejichž naplnění může být jedním z faktorů odůvodňujících závěr, že byly splněny výše uvedené obligatorní podmínky. Zejména bude možné odstoupit od trestního stíhání v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, bylo úplně nebo

⁹⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 101.

⁹⁷ Tamtéž, s. 102 až 105.

alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu trestního řízení za dostačující. Vzhledem k tomu, že jde pouze o demonstrativní výčet případů, s nimiž zákon zpravidla spojuje splnění zákonných předpokladů pro odstoupení od trestního stíhání, nijak tím není omezena možnost užít tohoto institutu v jiných vhodných případech.⁹⁸

Z výše uvedených podmínek vyplývá, že aplikace tohoto druhu odklonu není spojena s žádnými sankčními prvky, které jsou patrné u schválení narovnání, kdy obviněný musí zaplatit peněžitou částku k obecně prospěšným účelům, nebo u podmíněného zastavení trestního stíhání, kdy je zároveň stanovena zkušební doba, v jejímž průběhu je chování obviněného sledováno.

O odstoupení od trestního stíhání může být rozhodnuto již v přípravném řízení (§ 70 odst. 1 ZSM), po předběžném projednání obžaloby soudem pro mládež (§ 62 odst. 1 ZSM), po přezkoumání obžaloby samosoudcem (§ 62 odst. 2 ZSM), v hlavním líčení (§ 65 odst. 2 ZSM) nebo mimo hlavní líčení (§ 66 odst. 1 ZSM). Stejně jako u ostatních typů odklonů nepřipadá v úvahu rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání v rámci odvolacího řízení. V souhrnu lze tedy říci, že o odstoupení od trestního stíhání může být rozhodnuto od zahájení trestního stíhání až do meritorního rozhodnutí ve věci soudem prvního stupně.⁹⁹

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání je odstoupení od trestního stíhání definitivním řešením trestní věci a zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté dle § 11 odst. 1 písm. f) TŘ.

V trestním stíhání pro týž skutek bude možné pokračovat jen po zrušení takového rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích¹⁰⁰ či na základě prohlášení mladistvého.

Výrazným rozdílem oproti odklonům upraveným výlučně v TŘ je to, že k rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání není vyžadován souhlas mladistvého obviněného s vyřízením věci tímto způsobem. Mladistvého je však nutno poučit o možnosti pokračování v trestním stíhání, pokud do 3 dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání doručeno. Pokud tedy mladistvý bude trvat na projednání věci, což bude zejména v případech, kdy bude přesvědčen o své nevině, bude trestní stíhání probíhat standardním

⁹⁸ SOTOLÁŘ, Alexander. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 6, s. 171.

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 574.

¹⁰⁰ Napadení pravomocného rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání dovoláním však nebude připadat v úvahu dle § 265a a § 265b TŘ a contrario.

způsobem až do vynesení případného zprošťujícího rozsudku. Jestliže mladistvý s rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání nesouhlasil a trval na dalším projednání, je soud omezen v uložení trestních opatření. Pokud by soud pro mládež neshledal důvod ke zproštění mladistvého, vysloví sice vinu, ale uložit trestní opatření již nemůže.

Oproti odklonům upraveným v TR není aplikace odstoupení od trestního stíhání obligatorně podmíněna nahrazením škody poškozenému, učiněním jiných potřebných opatření k její náhradě škody nebo jiným způsobem odčinění újmy. Domnívám se, že zde úprava obsažená v § 70 ZSM do jisté míry nerespektuje požadavek stanovený v § 3 odst. 7 ZSM, tedy základní zásadu uspokojení zájmů poškozeného, když požadavek úplného nebo alespoň částečného nahrazení škody představuje pouze fakultativní podmínku aplikace tohoto odklonu.

Stejně jako u odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení návrhu na potrestání není aplikace odstoupení od trestního stíhání podmíněna souhlasem poškozeného s vyřízením věci těmito odklony.¹⁰¹ Slabé postavení poškozeného v rámci zákonné úpravy odstoupení od trestního stíhání je navíc umocněno nemožností poškozeného podat stížnost proti rozhodnutí, pokud je takto rozhodnuto již v průběhu přípravného řízení.

ZSM dává možnost poškozenému podat stížnost proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, pokud takto bylo rozhodnuto po předběžném projednání obžaloby soudem pro mládež (§ 62 odst. 3), po přezkumu obžaloby samosoudcem (§ 62 odst. 2 a 3), v hlavním líčení (§ 65 odst. 3) nebo mimo hlavní líčení (§ 66 odst. 2). Podání stížnosti poškozeným proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání vydaném v přípravném řízení však zcela neopodstatněně chybí.

Mladistvému, v jehož trestní věci bylo rozhodnuto o odstoupení od trestního stíhání, není tato skutečnost evidována ve výpisu z Rejstříku trestů a uvádí se jen v opisu pro účely trestního řízení. Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání není rozhodnutím o vině a na mladistvého je hleděno jako na osobu bezúhonnou.

¹⁰¹ V případě odklonu narovnání TR ve svém § 309 odst. 1 podmiňuje schválení narovnání souhlasem obviněného i osoby poškozené přečinem.

6. ZHODNOCENÍ SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY S UVEDENÍM NÁVRHŮ DE LEGE FERENDA

Přijetím speciální normy v oblasti trestní odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a trestního řízení vůči mládeži byly splněny cíle, které si reforma v této oblasti vytyčila.

Zejména došlo k vytvoření uceleného rejstříku základních zásad trestního řízení, k vytvoření specializovaných soudů pro mládež a obligatorního požadavku na zvláštní přípravu pro zacházení s mládeží pro orgány činné v trestním řízení dle ZSM a dále pro úředníky Probační a mediační služby. Významným přínosem bylo vytvoření dostatečné právní úpravy ochrany osobnosti mladistvého a jeho soukromí, tak aby nedocházelo k jeho zbytečné stigmatizaci. Potřebné změny zaznamenala úprava vazby, zákonné podmínky pro důslednou diferenciaci a individualizaci procesních forem řešení trestné činnosti mladistvých, byl zaveden nový druh odklonu, jenž je přizpůsoben projednávání trestních věcí mladistvých a významně byla posílena spolupráce s Probační a mediační službou a orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

ZSM svým zaměřením sleduje koncepci restorativní justice, která věnuje svou pozornost urovnání narušených vztahů mezi osobou poškozenou a mladistvým pachatelem, převýchově mladistvého a jeho znovuzačlenění do společnosti s cílem se napříště trestné činnosti vyvarovat. Stále více jsou v praxi využívána opatření, jež nejsou bezprostředně spojena s nepříznivým omezením osobní svobody mladistvého a přednost získávají alternativní způsoby trestního řízení.

Kriminalita mládeže od roku 2004 zaznamenala výraznou klesající tendenci.¹⁰² Svůj podíl na takto dobrém výsledku snižování kriminality má dozajista i nová úprava ZSM, která se mladistvému pachateli individuálně věnuje, zabraňuje jeho stigmatizaci a zajišťuje, aby proti konkrétnímu mladistvému pachateli byly použity postupy a opatření nejlépe zajišťující jeho budoucí pozitivní vývoj. Cíle dosáhnout lepších výsledků při bilanci delikvence mládeže metodami pozitivního působení tedy bylo zdárně dosaženo.

I přes výše uvedená pozitiva samostatné úpravy ZSM se však objevují některé výkladové problémy či zcela absentující právní úprava.

Často diskutovanou problematikou ZSM jsou ustanovení týkající se ochrany soukromí mladistvých a veřejnosti řízení v § 52 až § 54. Novelou č. 253/2006 Sb., o níž jsem se zmínila v předešlých kapitolách, bylo zkonkretizováno oprávnění předsedy senátu

¹⁰² Viz příloha.

modifikovat rozsah publikace pravomocného odsuzujícího rozsudku. Dle dikce § 54 odst. 3 ZSM může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích *pravomocný odsuzující rozsudek* jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého, při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění.

Avšak na základě § 54 odst. 4 písm. b) může předseda senátu s účinností od 1. 1. 2010 s přihlédnutím k osobě mladistvého a povaze a charakteru provinění rozhodnout o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvlášť závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti. Důvodová zpráva k této novelizaci uvádí, že důvodem tohoto oprávnění předsedy senátu je potřeba upřednostnit zájem na ochraně společnosti před ochranou soukromí mladistvého. Vzhledem k závažnosti spáchaného provinění a osobě mladistvého vyvstává potřeba informovat veřejnost o totožnosti mladistvého pachatele zvlášť závažného provinění. Ponechává se tedy na rozhodnutí předsedy senátu, aby v konkrétních případech posoudil všechny potřebné okolnosti případu a rozhodl o nejvhodnějším způsobu uveřejnění rozsudku a případně i o dalších osobních údajích.

Nedostatek ustanovení § 54 odst. 4 písm. b) může být viděn v možnosti uveřejnit výše uvedené rozšiřující údaje o mladistvém až po právní moci odsuzujícího rozsudku. Předně se jedná o toliko publikaci odsuzujícího rozsudku, nikoli o rozsudek zprošťující a ani o formu rozhodnutí jinou, než je rozsudek. V budoucnu by však mohl nastat případ, kdy z projednání trestní věci proti mladistvému uniknou velmi citlivé informace, které mladistvého mohou poškodit, a v závěrečné fázi řízení bude mladistvý zproštěn obžaloby v plném rozsahu. Zde už však zákon předsedovi senátu neumožňuje žádnou formu jakési satisfakce v podobě publikace zprošťujícího rozsudku. Pokud si ZSM klade mimo jiné za cíl také vyhnout se tzv. labellingu, považují za nutné, aby zákon možnost publikace zprošťujícího rozsudku předsedovi senátu světil.

Za mimořádně přínosnou a dostatečnou považují současnou úpravu sankcí za porušení ustanovení ZSM na ochranu soukromí mladistvého, a to jak z hlediska svěření postihu specializovanému úřadu, kdy nedochází k nechtěné roztříštěnosti postihů, tak z hlediska možnosti postihu nejen fyzických ale i právnických osob pro správní delikt a zároveň významného zvýšení pokut, které lze za přestupky či správní delikty na tomto úseku uložit.

De lege ferenda bych taktéž doporučila posílit postavení poškozeného v rámci rozhodování o speciálním druhu odklonu pro mladistvé pachatele – odstoupení od trestního

stíhání.¹⁰³ Podmínka úplného či alespoň částečného nahrazení škody je stanovena jako podmínka fakultativní, kterou může soud pro mládež vzít v úvahu při svém rozhodování, avšak pokud by splněna nebyla, může být přesto o odstoupení od trestního stíhání mladistvého rozhodnuto, aniž by se poškozený náhrady škody v rámci trestního řízení dočkal. Dle § 3 odst. 7 ZSM řízení *musí* směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

Domnívám se, že stanovení náhrady škody pouze jako fakultativní podmínky zařazené do § 70 odst. 3 ZSM nesplňuje požadavek vyjádřené zásady uspokojení zájmů poškozeného. Navrhují proto, aby požadavek úplné nebo alespoň částečné náhrady škody způsobené proviněním mladistvého, a požadavek úplného či alespoň částečného vrácení bezdůvodného obohacení získaného proviněním byl zařazen do § 70 odst. 1 ZSM, a byl tak zařazen mezi obligatorní podmínky aplikace tohoto typu odklonu.

Dalším nedostatkem současné právní úpravy trestního řízení nad mladistvými je skutečnost, že ZSM poškozené osobě nepropůjčuje oprávnění podat stížnost proti rozhodnutí o dostoupení od trestního stíhání, pokud takto bylo rozhodnuto v průběhu přípravného řízení. Ustanovení § 70 odst. 4 ZSM připouští podat proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého stížnost. Jelikož nám toto ustanovení blíže neuvádí, které osoby jsou oprávněné stížnost podat, je nutné se řídit obecným ustanovením § 142 odst. 1 TR a § 72 odst. 2 ZSM. Mezi těmito osobami však osoba poškozeného chybí. Nedostatek napravují a poškozenému umožňují podat stížnost proti usnesení o rozhodnutí o odstoupení ustanovení ZSM v § 62 odst. 3, § 65 odst. 3 a § 66 odst. 2. Považuji za zbytečnou disproporci a zjevnou chybu zákonodárce, že poškozenému přiřkl oprávnění podat stížnost proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání vydaném po předběžném projednání obžaloby soudem pro mládež, po přezkumu obžaloby samosoudcem, v hlavním líčení nebo mimo hlavní líčení, avšak pokud je takto rozhodnuto v přípravném řízení, zákonodárce oprávnění poškozeného podat stížnost neoprávněně zkrátil.

Možným námětem diskuze je taktéž institucionální otázka týkající se orgánů rozhodujících o prodloužení vazby mladistvého v řízení před soudem. Rozhodování o dalším trvání vazby v řízení před soudem je svěřeno soudci soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo který již věc projednává. S rozhodováním o prodloužení vazby mladistvého tak dochází k odesílání spisu nadřízenému soudu (krajskému,

¹⁰³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 110.

nebo vrchnímu), což může způsobit průtah v trestním řízení na místě, kde je to nejméně vhodné, tedy když je mladistvý omezen na osobní svobodě.

Ačkoli se s přijetím ZSM v roce 2004 objevily dílčí výkladové nedostatky či úplně chybějící právní úprava týkající se soudnictví nad mladistvými, byla zde vždy vůle zákonodárce diskutované nedostatky odstranit a přistoupit k dílčím novelizačním krokům. Na tomto místě věřím, že i výše uvedené nedostatky, zejména co se týče slabého postavení poškozeného v řízení o odstoupení od trestního stíhání, budou v nejbližší době odstraněny.

Pokud se na úpravu trestního řízení vůči mladistvým pachatelům podívám komplexně, nezbyvá mi než konstatovat, že se jedná o úpravu zdařilou a efektivní v naplňování svého cíle.

Hodnotím veskrze pozitivně, že současná úprava obsažená v ZSM přispívá ke snižování kriminality mladistvých a snaží se, následujíc koncepci restorativní justice, o převýchovu, prevenci a začlenění mladistvých pachatelů zpět do společnosti, aby tak mohli dále žít v souladu se zákonem.

Na závěr této kapitoly si však dovolím vyslovit názor Špundové uvedený ve sborníku *Problémy trestního postihu mladistvých*¹⁰⁴:

„...agresivita a brutalita, s níž jsou páchána provinění mladistvých dříve či později vyvolají otázku, zda ochrana zájmů mladistvého není koncipována příliš široce...“

¹⁰⁴ ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In ŠPUNDOVÁ, Jitka (ed). *Problémy trestního postihu mladistvých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003, s. 64.

7. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se nejprve zaměřila na historický vývoj trestního soudnictví nad mládeží na našem území a plynule tak navázala na současnou úpravu této problematiky upravenou v zákoně č. 218/2003 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, jenž nabyl účinnosti dne 1. 1. 2004. Uvedla jsem východiska, ze kterých uvedený zákon vychází a promítá je do řady svých institutů.

Svou pozornost jsem zaměřila na instituty, které u odborné veřejnosti vzbuzují diskuze, či které byly mnoho diskutované a svým způsobem kontroverzní již při přijetí nové úpravy ZSM, nebo se takovými staly teprve v aplikační praxi, a podařilo se je s odstupem času upravit novelizačními kroky.

V první části práce se věnuji stěžejním základním zásadám, které ovládají trestní řízení proti mladistvým a dále pak prostupují do dalších kapitol a mají pro ně klíčový význam. Proto uvádím jejich podrobnější rozbor, než je tomu v jiných pracích zabývajících se shodnou tematikou.

V nejrozsáhlejší části práce se věnuji specifikům trestního řízení ve věcech mladistvých oproti obecné právní úpravě obsažené v TR. U jednotlivých institutů provádím jejich analýzu, srovnání s TR, s prvorepublikovým zákonem o soudnictví ve věcech mládeže či legislativním návrhem ZSM. V závěrečné části práce mé poznatky shrnuji ve zhodnocení současné právní úpravy a navrhuji potřebné změny, jichž by mělo být dosaženo. Mnou uvedené návrhy *de lege ferenda* se zaměřují především na zavedení možnosti předsedy senátu publikovat nejen pravomocný odsuzující rozsudek mladistvého, ale takéž zprošťující rozsudek či jinou formu vyřízení trestní věc mladistvého, např. usnesení o odstoupení od trestního stíhání, a to s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i jeho dalších osobních údajů. Dále navrhuji zlepšení v oblasti postavení osoby poškozené přečinem v rámci řízení o rozhodování o odstoupení od trestního stíhání. K dosažení tohoto návrhu považuji za nutné zařadit podmínku úplného nebo alespoň částečného nahrazení škody či vrácení bezdůvodného obohacení k obligatorním požadavkům pro aplikaci tohoto typu odklonu. Zároveň navrhuji odstranit zjevnou legislativní chybu zákonodárce, v důsledku níž poškozený nemůže podat stížnost proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání, pokud je takto rozhodnuto ve fázi přípravného řízení.

V návaznosti na provedenou analýzu a její následné zhodnocení s uvedením návrhů *de lege ferenda* věřím, že cíle mnou zakotvené v úvodu této diplomové práce byly splněny.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní tituly

1. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s.
2. CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006. 871 s.
3. ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 250 s.
4. SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. *Soudnictví nad mládeží v České republice*. Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. 319 s.
5. ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely Trestního řádu na průběh trestního řízení*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. 272 s.
6. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*: 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993.
7. ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing, 2007. 231 s.
8. SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
9. ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997-2005*. Praha: Linde, 2006. 239 s.
10. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. 416 s.
11. *Ministerstvo spravedlnosti v prvním desetiletí republiky*. Ministerstvo spravedlnosti. Praha 1928. 70 s.
12. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 666 s.
13. KARABEC, Zdeněk. *Restoratивní justice*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství KUFR s.r.o., 2003. 146 s.

Odborné časopisy

1. JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č. 11-12.
2. ROZUM, Jan, TOMÁŠEK, Jan. Mediace z pohledu recidivy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 12.
3. ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2.
4. VÁLKOVÁ, Helena. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 4.
5. ZEŽULOVÁ, Jana. Řízení v trestních věcech mladistvých ve znění zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*, 2003, roč. 1, č. 4.
6. ŠÁMALOVÁ, Milada. Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 11.
7. CHROMÝ, J. Vazba u mladistvých (nejen) ve světle nové právní úpravy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2003, roč.11, č. 4.
8. SOTOLÁŘ, Alexander. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 4.
9. SOTOLÁŘ, Alexander. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 6.
10. SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 3.
11. ZEŽULOVÁ, Jana. RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 7-8.
12. PAROULKOVÁ, Veronika. Vazba mladistvých podle zákona č. 218/2003 Sb. a k možnosti zjednodušení trestního řádu ve věcech vazby. *Trestní právo*, 2004, č. 6.
13. HULMÁKOVÁ, Jana. Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 12.

Sborníky

JELÍNEK, Jiří a kol. *Problémy trestního postihu mladistvých*. Ed. Jitka Špundová. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003. 90 s.

Komentářová literatura

1. JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde Praha a.s, 2004. 144 s.
2. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
3. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
4. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011.

Právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží
6. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
13. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
15. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

16. Vyhláška MZV 120/1967 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Judikatura

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 2.2.2005, sp. zn. 8 To 14/2005
Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 1997, sp. zn. III. ÚS 337/97
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 63 Tm 3/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004
Usnesení krajského soudu v Plzni ze dne 31. července 1997, sp.zn. 9 To 429/97
Rozhodnutí publikované ve Vážného Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 5247/1935
Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 1. června 2000, sp. zn. 45 T 9/2000

Ostatní

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., dostupná v databázi BECK ONLINE
Důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., dostupná v databázi BECK ONLINE
Důvodová zpráva k zákonu č. 253/2006 Sb., dostupná v databázi BECK ONLINE
Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., dostupná v databázi BECK ONLINE

Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže [online]. psp.cz [cit. dne 20. října 2012].
Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>>.

MARTINČEK, Martin. Problematika kriminality mládeže [online]. jacz.cz [cit. 15. října 2012]. Dostupné na
<http://www.jacz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=306%3Atiskova-zprava-problematika-kriminality-mladeze&catid=4%3Atiskove-zpravy&Itemid=26&lang=cs>.

Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2004 až 2012 [online]. vs-cr.cz [cit. 1. listopadu 2012]. Dostupné na
<<http://www.vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>>.

Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky (od roku 1989 do 2011) [online]. mvcr.cz [cit. 1. listopadu 2012]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>>.

9. SHRNUTÍ V ČESKÉM A ANGLICKÉM JAZYCE

Ve své práci nazvané Trestní řízení ve věcech mladistvých se zaměřuji na procesněprávní problematiku upravenou v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a podpůrně v obecné úpravě trestního řízení v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Úprava v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže sleduje koncepci restorativní justice, která se promítá do celé řady institutů tam zakotvených. Cílem trestního řízení proti mladistvému delikventu je, aby se mladistvý příští trestné činnosti zdržel, našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Důraz je kladen spíše na prevenci než na represii, neboť na mladistvého je v tomto věku možné efektivně působit s mnohem vyššími úspěchy, než je tomu u dospělých pachatelů, u kterých je již psychický i rozumový vývoj ukončen.

Ve své práci provádím rozbor základních zásad, jež trestní řízení podle ZSM ovládají a navazují na ně uvedením konkrétních institutů, které jsou pro trestní řízení ve věcech mladistvých specifické, či významně modifikované od obecné úpravy v trestním řádu. Mezi specifika uvádím zejména úpravu soudů pro mládež a úpravu jejich místní příslušnosti, úpravu nutné obhajoby, ochranu soukromí mladistvého neposlední řadě taktéž specifika vazby a odklonů.

Analýza jednotlivých institutů rezultuje do závěrečného zhodnocení současné právní úpravy a doporučením de lege ferenda.

In my diploma thesis entitled Criminal Proceeding against Juvenile Offenders I focus on procedural issues treated in the Act No. 218/2003, Code on Juvenile proceedings, and alternatively in general provisions enshrined in the Act No. 141/1961, Code of Criminal procedure.

The Juvenile Justice Act mentioned above follows the concept of restorative justice, which is reflected in a wide range of institutions enshrined there.

The aim of the criminal proceedings against a juvenile offender is to refrain the juvenile from the next crime, to find social role commensurate with his abilities and intellectual development, according to his powers and abilities contribute to damages suffered by the wrongful act. The emphasis is on prevention rather than repression, because the

juvenile is at the age when it is possible to effect on him with much higher achievements than on adult offenders, for which the psychological and intellectual development is already ended.

In my work, I analyzed the basic principles which pervade the criminal proceeding against juveniles and then I follow them by analyzing particular institutes which are specific for the proceeding, or significantly modified from the general provisions in the Criminal Code.

Among the specifics I focus especially on special juvenile courts and their territorial jurisdiction, necessary defense, privacy policy of juveniles and last but not least I also pay attention to specifics of custody and diversions.

Analysing of individual institutes results in the final evaluation of current legislation and recommendations de lege ferenda.

10. SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV

Klíčová slova

Mladistvý, trestní řízení, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, restorativní justice, základní zásady řízení ve věcech mladistvých, nutná obhajoba, orgán sociálně-právní ochrany dětí, soud pro mládež, vazba, ochrana soukromí mladistvého, odstoupení od trestního stíhání mladistvého, odklony, odstoupení od trestního stíhání

Key words

Juvenile, Criminal Proceeding, Juvenile Justice Act, Restorative justice, Fundamental principles in Juvenile Justice Proceeding, Necessary defence, Social and Child protection authority, Juvenile courts, Custody, Privacy policy of juveniles, diversions, Abandonment of Criminal prosecution of Juvenile offender

11. PŘÍLOHA

